

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.
« ____ » _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»
на тему:

**МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ У СВІТІ: ДОСВІД
ДЛЯ УКРАЇНИ**

Виконавець: здобувач вищої освіти 413 групи **Колосова Інна Валентинівна**

Науковий керівник: к. геогр. н., доцент кафедри міжнародного туризму та
країнознавства **Ткачук Леоніла Миколаївна**

Нормоконтролер: _____ **Борисюк Оксана Анатоліївна**
(підпис) (П.І.Б.)

КИЇВ - 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

Спеціальність: 242 «Туризм»

ОПП: «Туризмознавство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.

«_____» _____ 2021р.

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Колосової Інни Валентинівни

(прізвище, ім'я, по батькові в родинному відмінку)

Тема дипломної роботи: «Медичний туризм у світі: досвід для України», затверджена наказом ректора № 688 /ст від «29» квітня 2021 р.

2. Термін виконання роботи: з «17» травня 2021 р. по «20» червня 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи: дослідження має теоретичний і практичний характер, виконане на основі аналізу матеріалів періодичних видань, нормативно-правових актів, статистичних даних незалежних організацій медичного туризму та інформаційних ресурсів мережі Інтернет,

4. Зміст дипломної роботи:

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні засади дослідження медичного туризму, як одного з напрямків туристичної діяльності

РОЗДІЛ 2. Сучасний стан медичного туризму в світі та актуальні проблеми його розвитку

РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку медичного туризму та шляхи впровадження світового досвіду на туристичний ринок України

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу:

Рис.1.1. Визначення медичного туризму за версіями різних науковців, Рис.1.2.

Елементи ринку медичного туризму, Рис. 1.3 Класифікація медичного туризму

за направленістю туристичних потоків, Рис. 2.1. Частки сегментів ринку медичних послуг, Рис. 2.2. Найбільші організації та ресурси в галузі медичного туризму, Рис. 2.3. Фактори-рушії медичного туризму, Табл. 3.1 SWOT-аналізу ринку медичного туризму в Україні, Рис. 3.2. Топ-10 медичних закладів України згідно з відгуками споживачів.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Проаналізувати літературні та інші джерела з проблеми дослідження.	29.04 - 02.05 2021 р.	Виконано
2.	Обґрунтувати об'єкт, предмет дослідження, сформулювати завдання і мету. Написати вступ.	03.05 - 07.05 2021 р.	Виконано
3.	Проаналізувати різноманітні джерела інформації щодо теоретичних основ медичного туризму. Написати перший розділ.	08.05 - 10.05 2021 р.	Виконано
4.	Проаналізувати сучасний стан розвитку медичного туризму в світі. Написати другий розділ роботи.	11.05 - 15.05 2021 р.	Виконано
5.	Виявити основні проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в Україні. Написати третій розділ роботи та висновки	16.05 - 22.05. 2021 р.	Виконано
6.	Узагальнити результати проведеного дослідження, сформулювати висновки	23.05 - 28.06 2021 р.	Виконано
7.	Підготувати доповідь на попередній захист, розробити демонстраційні матеріали.	29.05 - 01.06 2021 р.	Виконано
8.	Провести роботу над зауваженнями після попереднього захисту дипломної роботи.	02.06 - 06.06 2021 р.	Виконано
9.	Захист дипломної роботи.	14. 06. 2021 р.	

7. Дата видачі завдання: «29» квітня 2021 р.

Науковий керівник дипломної роботи _____ Ткачук Л.М.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Колосова І.В.
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Медичний туризм у світі: досвід для України»: 74 сторінок пояснювальної записки, 8 рисунків, 1 таблиця, 49 використаних джерел.

Мета роботи: дослідження сутності та функцій медичного туризму, аналіз його розвитку, проблем та перспектив в світі та Україні та визначення шляхів провадження іноземного досвіду в Україну.

Об'єкт даного дослідження: медичний туризм як один з видів туристичної діяльності.

Предмет дослідження: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в світі та Україні.

Методи дослідження: теоретичний аналіз інформаційних джерел за проблематикою дослідження, аналіз статистичних даних, метод порівняльного аналізу, описовий метод, емпірично-теоретичний метод моделювання.

Інформаційна база дослідження. В роботі використані наукові дослідження з медичного туризму, Інтернет-джерела, статистичні дані незалежних організацій з медичного туризму, науково-практична література з основних проблем роботи.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дипломної роботи можуть бути корисними під час створення стратегії розвитку медичного туризму в Україні та розробки концепції просування медично-туристичного продукту на світовому ринку медичного туризму.

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ, ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ ПОТОКУ ПАЦІЄНТІВ, СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ, ГЕОГРАФІЯ, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, МЕДИЧНІ ЦЕНТРИ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Теоретико-методичні засади дослідження медичного туризму, як одного з напрямків туристичної діяльності.....	9
1.1. Сутність та функції медичного туризму.....	9
1.2. Методичні підходи до класифікації видів та напрямів медичного туризму.....	16
1.3. Передумови та історія розвитку медичного туризму.....	22
Розділ 2. Сучасний стан медичного туризму в світі та актуальні проблеми його розвитку.....	28
2.1. Сучасний стан розвитку медичного туризму в світі.....	28
2.2. Географія потоків медичного туризму.....	37
2.3. Актуальні проблеми та перспективні напрями розвитку медичного туризму в світі.....	45
Розділ 3. Перспективи розвитку медичного туризму та шляхи впровадження світового досвіду на туристичний ринок України.....	51
3.1. Сучасний стан та проблеми розвитку медичного туризму в Україні.....	51
3.2. Шляхи впровадження світового досвіду з розвитку медичного туризму в Україні.	58
Висновок.....	64
Список використаних джерел.....	67
Додатки.....	72

ВСТУП

Подорожі за кордон задля покращення здоров'я – явище не нове. Починаючи з 18 століття, заможні пацієнти з країн, що розвивалися, їздили до медичних центрів та курортів Європи та США для лікування. А завдяки глобалізації комунікаційних та транспортних технологій в кінці 20 століття, тенденції почали змінюватися і менш заможні люди почали з розвинених країн почали їздити до країн, що розвивалися за лікуванням

Актуальність дипломної роботи. Медичний туризм – це феномен сучасності, темпи приросту якого вважаються найвищими в порівнянні з іншими туристичними сегментами на даний момент. Об'єм інвестицій, що вкладаються в дану галузь, та кількість міжнародних пацієнтів збільшується кожного року. Світовий ринок медичного туризму, до пандемії COVID-19, оцінювався в 40 мільярдів доларів та буде зростати з кожним роком, після завершення пандемії.

Розвиток медичного туризму, з економічної точки зору, дає змогу державам виходити на нові ринки туристичних послуг та, відповідно, отримувати більші доходи і залучати інвестиції не тільки в цю сферу, а ще й в інші супутні інфраструктурні сектори. Таким чином розвивається не тільки економіка країн, але й зростає світова економіка.

В Україні в'їзний медичний туризм популяризувався не так давно. Великим кроком стало створення Української Асоціації Медичного Туризму в 2013 році. За невеликий час існування організація досягла величезних результатів та стала однією з найактивніших та авторитетніших асоціацій в Центральній та Східній Європі. Сьогодні до асоціації входить більше 100 державних медичних організацій та міжнародні клініки з 14 країн світу.

Мета роботи – дослідження сутності та функцій медичного туризму, аналіз його розвитку, проблем та перспектив в світі та Україні та визначення шляхів провадження іноземного досвіду в Україну.

Завдання дипломної роботи:

1. Дослідити сутність, функції та методичні підходи до класифікації медичного туризму;
2. Проаналізувати передумови та історію розвитку медичного туризму;
3. Оцінити сучасний стан розвитку медичного туризму в світі;
4. Дослідити географію потоків медичних туристів;
5. Визначити актуальні проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в світі;
6. Оцінити сучасний стан розвитку медичного туризму в Україні;
7. Запропонувати шляхи впровадження світового досвіду з розвитку медичного туризму в Україні.

Об'єктом дипломного дослідження є медичний туризм як один з видів туристичної діяльності.

Предметом дипломного дослідження є сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в світі та Україні.

Методика досліджень. Під час написання дипломної роботи було використано такі традиційні загально-наукові та спеціальні методи, як:

- теоретичний аналіз інформаційних джерел за проблематикою дослідження;
- аналіз статистичних даних;
- метод порівняльного аналізу;
- описовий метод;
- емпірично-теоретичний метод моделювання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у визначенні проблем і шляхів формування медичного туризму, як пріоритетного напрямку туристичної діяльності в Україні та аналізу міжнародного та вітчизняного ринків медичного туризму.

Практична значимість дослідження. Результати дослідження даної теми можуть бути корисними під час створення стратегії розвитку медичного туризму в Україні та розробки концепції просування медично-туристичного продукту на світовому ринку медичного туризму.

Структура і обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

Апробація отриманих результатів. Результати дослідження дипломної роботи «Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в світі: досвід для України» було презентовано на конференції «Політ 2021. Сучасні проблеми науки» та висвітлені у збірнику наукових праць «Наукові записки Сумського державного педагогічного університету. Серія географічні науки».

Основні результати дослідження опубліковано в таких статтях: «Current problems and prospects for the development of medical tourism in the world: experience for ukraine» та «Стан медичного туризму в Україні: проблеми та перспективи розвитку» у збірниках наукових праць.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ, ЯК ОДНОГО З НАПРЯМКІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та функції медичного туризму

Медичний туризм став одним із найпопулярніших сучасних напрямків туризму, що пов'язано із глобалізацією суспільства. Об'єм інвестицій, які вкладаються в цю галузь, збільшується кожного року. Медичний туризм знаходиться на перетині двох сфер – медицини та економіки і стає найперспективнішою областю туристичного бізнесу.

Подорожі за кордон задля покращення здоров'я – явище не нове. Починаючи з 18 століття, заможні пацієнти, з країн, що розвивалися, їздили до медичних центрів Європи та США для лікування. Ця тенденція потроху почала змінюватися наприкінці 20-го і значно зросла у 21 столітті завдяки глобалізації комунікаційних та транспортних технологій, коли менш заможні люди з розвинених країн почали їздити до країн, що розвиваються за медичними послугами.

Медичний туризм щороку стає все популярнішим серед людей, які хочуть отримати доступ до процедур з декількох причин [1]:

1. Висока ціна на медичні послуги в рідній країні;
2. Високий рівень медицини та більш сучасні технології лікування в інших країнах;
3. Бажання мати висококваліфікований рівень сервісу;
4. Можливість отримати медичну послугу якомога скоріше, без очікування та великих черг;
5. Конфіденційність;
6. Можливість отримати медичні послуги, які заборонені в країні проживання.

Саме ці фактори, які не є вичерпними, стимулюють глобальне зростання потоку пацієнтів через національні кордони.

Дослідженню проблематики у сфері медичного туризму присвятили свої роботи М. Мальська та О. Бордун (теоретичні основи та практика організації медичного туризму в Україні), Є. Гнедик (питання його правового регулювання), Е. Гапонова (тенденції розвитку глобального ринку медичних послуг), С. Галасюк (сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні), А. Парфіненко (проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні А. Ветитнев (особливості організації профілактичної та оздоровчої рекреації), М. Горовіц та Дж. Розенсвейг (концептуалізація клінічного туризму), М. Букман (географія подорожей з метою лікування) та ін. Попри це досі не існує узгодженого розуміння сутності медичного туризму та єдиного підходу до класифікації його видів.

Не дивлячись на контраст в об'єднанні понять «медицина» та «туризм», поняття яких різні: «медицину» люди пов'язують з обмеженнями та стражданнями, а «туризм» асоціюється зі свободою та відпочинком, в сучасному суспільстві досягнений певний понятійний консенсус. Більшість експертів розуміють термін «медичний туризм» як поїздки пацієнтів, які є громадянами однієї країни, в іншу країну для лікування.

Тож, для того аби розглядати особливості медичного туризму, потрібно зрозуміти взагалі значення цього терміну (Див. Рисунок 1.1).

У своєму найширшому розумінні медичний туризм являє собою «подорожі за межі місця проживання особи з метою отримання медичного лікування, діагностики стану здоров'я, хірургічного лікування або терапії в поєднанні з дозвіллям та відпочинком». Ці подорожі охоплюють туристів, які використовують туристичну інфраструктуру та об'єкти. Тобто, люди, які бажають отримати доступ до кардіологічних, ортопедичних, стоматологічних процедур чи пластичних операцій, їдуть до передових країн, які відомі високою якістю цих медичних послуг [2].

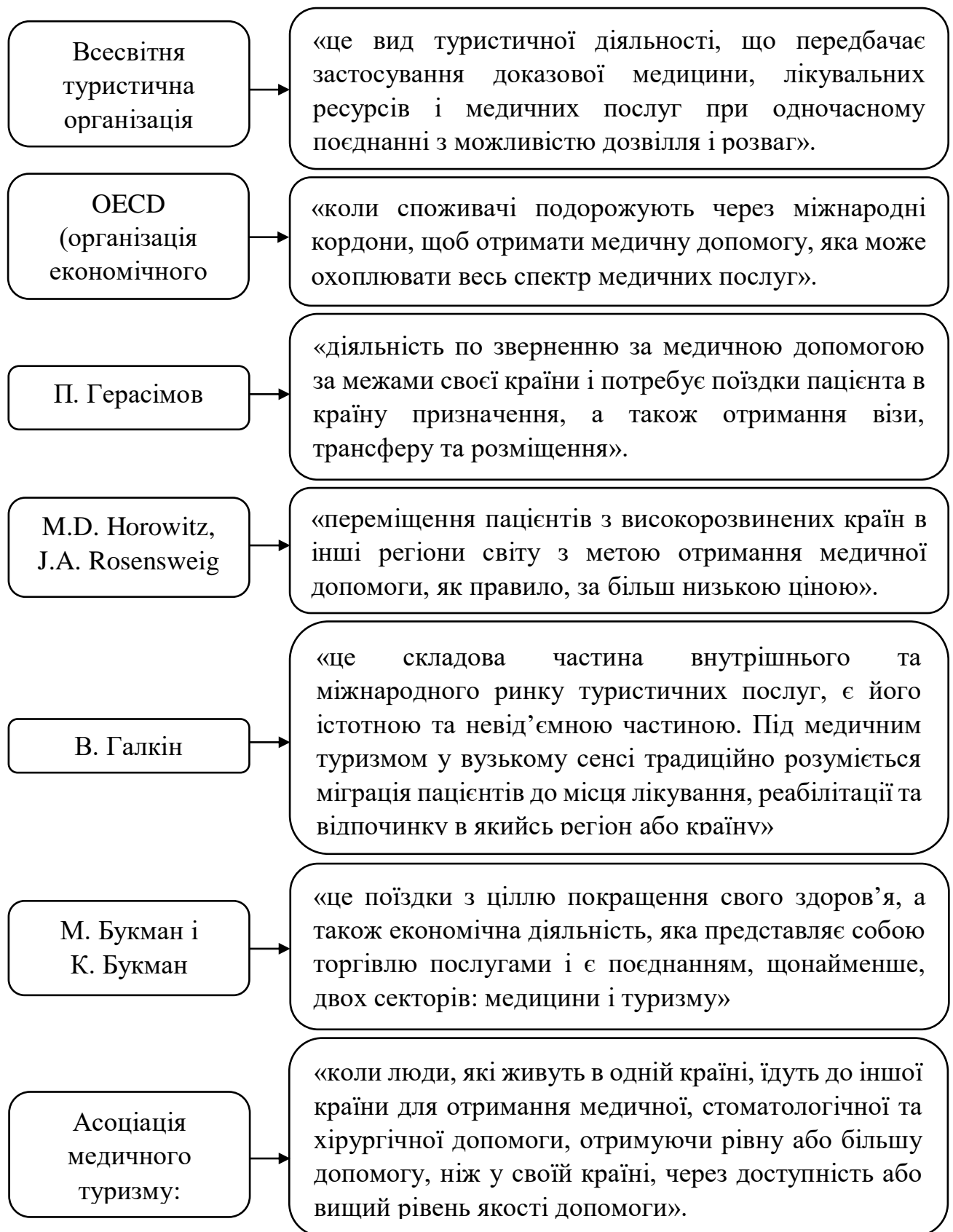

Рис. 1.1. Визначення медичного туризму за версіями різних науковців
Джерело: [3], [4], [5], [6], [20]

Отже, медичний туризм – це напрямок туризму, який передбачає організацію та надання лікування та діагностики захворювань та інших медичних послуг як в межах країни, так і за кордоном в поєднанні з дозвіллям та відпочинком.

Дуже часто автори відзначають медичний туризм як форму оздоровчого або wellness-туризму. Особливо популярна така думка серед вітчизняних науковців та країн СНГ. Проте, більшість зарубіжних вчених запевняють, що ці два поняття не є ідентичними. Wellness-туризм це нова філософія відпочинку, основною метою якого є набуття фізичної гармонії та духовної рівноваги через активну оздоровчу діяльність, і розрахований він на фізично та ментально здорових людей, бажаючих підтримати здоров'я та соціально адаптуватись. Оздоровчий туризм являє собою спеціалізований від туристичної діяльності, який передбачає преміщення людей з метою оздоровлення, профілактики та лікування захворювань на основі комплексного використання природних лікувальних ресурсів та преформованих факторів [7].

Переріз даних термінів з медичним туризмом є очевидним: лікувально-оздоровчий туризм частково включає в себе медичний. Через це є необхідність виділення медичного клінічного та медичного курортного туризму. Медичний клінічний туризм передбачає реалізацію головної функції під час відвідування спеціалізованих медичних закладів, проведення втручань та процедур. Тоді як медичний курортний туризм спирається на методи курортології і бажаний ефект досягається за рахунок використання природних лікувальних чинників конкретної курортної місцевості. Лікувально-оздоровчий туризм може не бути медичним, а отже, не передбачати отримання медичних послуг, при цьому оздоровчий ефект буде досягатися через позитивний терапевтичний вплив природних лікувальних чинників, методів спортивної рекреації, дієти, тощо. Отже, поїздки санаторного типу на термальні, грязьові, spa- і wellness-курорти, а також тури, у яких візит в закордонну клініку для контрольного обстеження (яке теоретично можна пройти і в країні проживання) поєднується з активним

або екскурсійним відпочинком в інші дні, відносяться до медичного курортного туризму. Тоді як відвідування Одеси для офтальмологічної операції у поєднанні із оглядом міста та відпочинком на морі є варіантом клінічного медичного туризму. При цьому слід враховувати, що індустрія медичного туризму та гостинності, пов'язана в єдину систему ринків розвиненою інфраструктурою, що включає не тільки медичні установи, але й різні галузі бізнесу – страхування, банківську діяльність, юридичну допомогу, транспорт, зв'язок. Розуміння медичного туризму в широкому сенсі включає в себе також міграцію не тільки пацієнтів і гостей, але й лікарського персоналу, а також діагностичного та операційного обладнання.

На даний момент в світі існує чітко сформований ринок медичного туризму, що являє собою систему економічних відносин з приводу купівлі-продажу медичних послуг та організації подорожей з метою їх отримання. Як і будь-який інший ринок послуг, ринок медичного туризму представлений такими обов'язковими елементами, кожен з яких пов'язаний з категоріями попиту, пропозиції та ціни (див. Рисунок 1.2):

- товар - медична послуга.
- покупець - медичні туристи або юридичні особи, які укладають відповідні угоди з виробниками послуг;
- продавець – ліцензовані виробники медичних послуг (лікарні, медичні центри, спеціалізовані туристичні підприємства, представництва асоціацій з медичного туризму);

Специфіка медичного туризму полягає в тому, що в більшості випадків, споживач медичної послуги не може придбати її у виробника, тому на ринку наявні виробники-посередники – це спеціалізовані туристичні підприємства та представництва асоціацій медичного туризму. А виробниками-продуцентами виступають лікарні та медичні центри [8].

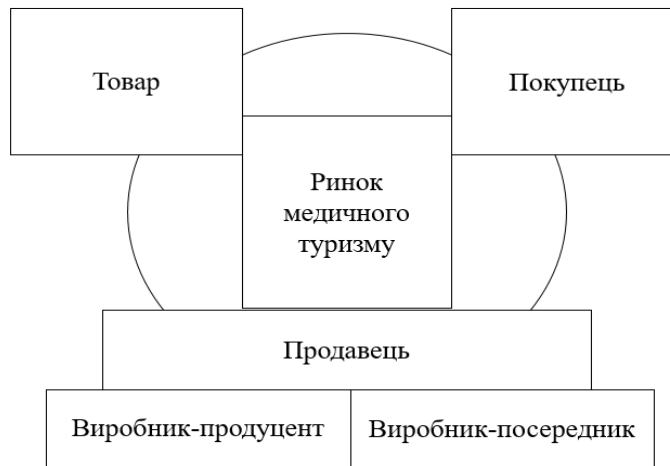

Рис.1.2 Елементи ринку медичного туризму

Джерело: [8]

Організацією медичних турів займаються, здебільшого, туроператори медичного туризму. Медичний тур важко організувати самостійно, тому для цього створені спеціальні ліцензовані фірми, які, враховуючі усі аспекти поїздки та потреб клієнта, консультують клієнта, готують повний пакет документів, підбирають медичний заклад та лікаря, відкривають візу, забезпечують супровід пацієнта та надають інші супутні послуги, в залежності від потреб клієнта. Як правило, кожен медичний туроператор має закордонних партнерів-медичних закладів, які і пропонуються на вибір клієнтам, завдяки чому пацієнт може порівняти запропоновані йому медичними заклади за всіма критеріями (вартість послуг, якість сервісу, тривалість лікування, умови надання медичної допомоги, відгуки інших пацієнтів та можливі ризики).

Медичний туризм є дуже важливою галуззю не лише для туристів та пацієнтів, а й для країн, які їх приймають. Ось, наприклад, які функції він відіграє з точки зору різних сфер [9]:

- Для державної влади: економічний розвиток країни, створення доходу, податкові надходження, збільшення кількості закладів охорони здоров'я та робочих місць, підвищення рейтингу та престижу країни;
- Для населення: нові робочі місця, доступ до якісних медичних послуг та технологій;

- Для професійних асоціацій та навчальних закладів: надає базу для навчальних програм та програм підвищення навичок;
- Для спеціалістів з маркетингу: надає робочі місця та попит на створення реклами і веб-сайтів;
- Для журналістів, авторів: забезпечує теми для досліджень, книг та статей, щоб популяризувати медичний туризм та інформувати населення про його можливості;
- Для розробників програмного забезпечення: надає можливості розробляти нові програми та додатки, які керують логістикою та координацією подорожей для пацієнтів, лікарень, клінік та кол-центрів;
- Для консультантів та бізнес-експертів: зростання клієнтів для розвитку бізнесу та стартап-консультантів, збільшення можливостей для спікерів, аналітиків, організаторів заходів, органів з сертифікації та акредитації.

Медичний туризм дає змогу країнам, які мають довжелезні черги на отримання тих чи інших процедур, зменшити ці черги та звільнити місця саме завдяки можливості відправити пацієнтів в інші країни, де вони можуть пройти процедуру швидко, а інколи навіть дешевше. При цьому не перенавантажуючи власну систему охорони здоров'я. Важливим є й те, що медичний туризм прямо впливає й на місцевих жителів країни призначення. Адже доходи, які створюються, дають можливості для покращення доступу та якості медичної допомоги саме для місцевих жителів. Ще один аспект, який не можна залишити без уваги, це те, що розвиток медичного туризму запобігає плинності кадрів або плинності «мізків». В країні, де медична галузь розквітає, талановиті медичні працівники навіть не думають про міграцію в пошуках кращих можливостей.

Загалом, зростання попиту на отримання медичних послуг в країнах, що розвиваються, призводить до збільшення інвестицій не тільки в цю сферу, а ще й в транспорт та інші супутні інфраструктурні сектори; а також, до збільшення зусиль щодо поліпшення інфраструктури та якості надання медичної допомоги.

1.2. Методичні підходи до класифікації видів та напрямів медичного туризму

Важливу роль для визначення шляхів успішного розвитку медичного туризму в тих чи інших дестинаціях, окрім визначення базових принципів його функціонування та проведення характеристики, відіграє ще й розробка єдиної класифікації.

При розробці класифікації медичного туризму, необхідно враховувати деякі його особливості та обмеження, наприклад [10]:

1. Необхідність врахування відмінностей в функціональних характеристиках та організації медичного туризму;

2. При відборі класифікаційних критеріїв треба враховувати як традиційні підходи до класифікації медичного туризму, так і тренди сучасного туристичного ринку та сфери охорони здоров'я.

3. Кількість критеріїв має бути оптимальною і відображати собою сутнісні характеристики медичного туризму.

4. Вибір критеріїв має бути взаємопов'язаний як з технологічними аспектами надання подібного роду послуг, так і з соціально-економічними, які повністю відображали б процес реалізації медичного туризму в умовах певного регіону.

В науковій літературі найчастіше зустрічається класифікація за направленістю туристичних потоків, яка виглядає наступним чином (див. Рисунок 1.3):

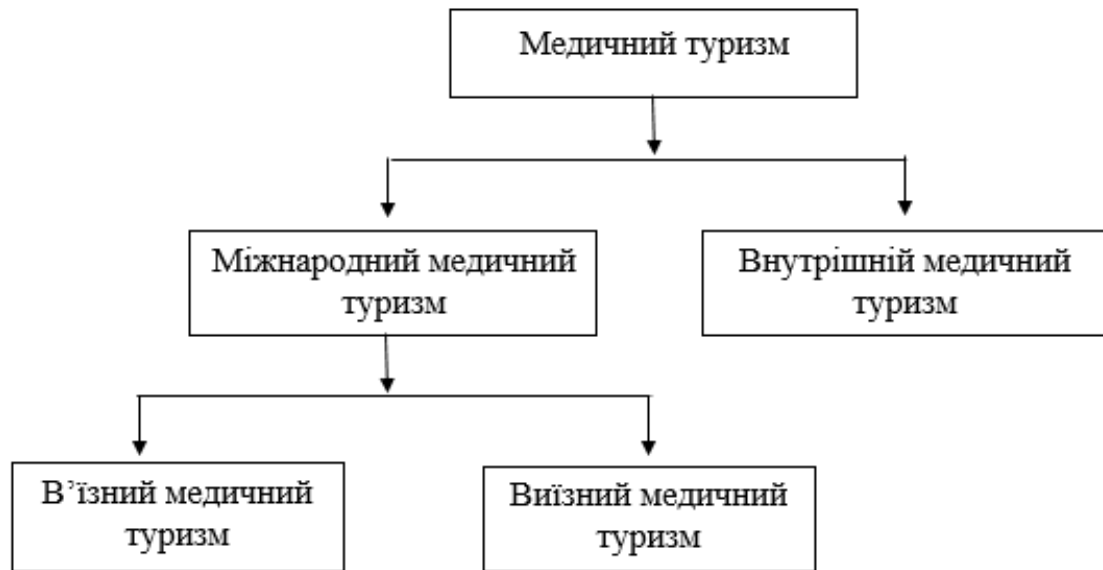

Рис. 1.3. Класифікація медичного туризму за направленістю туристичних потоків

Джерело: складено автором

Міжнародним медичним туризмом називають виїзд людини з однієї країни до іншої для отримання медичної, стоматологічної та хірургічної допомоги, рівної або кращої ніж у своїй країні. Роблять вони це через доступність та кращий рівень сервісу.

Міжнародний медичний туризм, в свою чергу ділиться на два типи:

- В'їзний медичний туризм відноситься до зовнішніх туристів, які в'їжджають до певної країни.
- Виїзний медичний туризм стосується туристів, які подорожують із країни походження до іншої. Тобто, коли медичні туристи подорожують закордоном, це є виїзним туризмом для їх власної країни.

Внутрішній медичний туризм – це коли люди, які проживають в певній країні, їдуть до іншого міста, регіону чи штату цієї ж країни для отримання медичної, стоматологічної чи хірургічної допомоги, рівної або кращої, ніж у своєму місті.

Наступною за популярністю є класифікація медичного туризму за видом захворювання чи потрібним видом медичної допомоги. Найчастіше в літературі зустрічаються такі види направлень [10]:

1. Загальнохірургічне направлення. Мається на увазі дуже широкий спектр операцій, які пов'язані з безпосереднім хірургічним втручанням, наслідки якого можуть бути важливими для подальшого забезпечення життєдіяльності людини. Даний вид поділяється на чисельні підвиди, серед яких:

- Баріатрична хірургія - базується на зменшенні шлунка та імплантації шлункового бандажа. Такі операції вимагають висококваліфікованих фахівців та відповідне обладнання, які є не у всіх країнах, і саме через це напрямок користується популярністю серед медичних туристів;

- Очна хірургія – дуже ризикований вид, для якого потребуються висококласні хірурги-експерти у відповідних установах;

- Ортопедична хірургія – лікування кістково-м'язової системи. Серед найпопулярнішого – заміна тазостегнового суглоба, колінного суглоба, суглобова хірургія);

- Кардіохірургія – лікування вроджених серцевих захворювань, ішемічної хвороби серця, серцевої недостатності та інших серцевих захворювань.

2. Косметологічне направлення та пластична хірургія. Це направлення займає окреме вагоме місце в медичному туризмі, що обумовлено великим попитом на нього не тільки серед населення з високим рівнем доходу, а й середнього класу. І спостерігається дана тенденція на всьому світовому рівні. Люди зі всього світу хочуть усунути ознаки старіння або змінити чи покращити свій зовнішній вигляд. А це вимагає високорозвинених технологічних інструментів та лікарів-професіоналів. Пацієнти підходять до вибору лікаря дуже серйозно та прискіпливо, адже від нього буде залежати їх подальший зовнішній вигляд, тому не дивно, що ніхто не шкодує коштів саме на косметологічні процедури і готовий їхати до омріяного їхати хоч через весь світ.

3. Стоматологічний напрямок. Напрямок користується популярністю і не потребує значних початкових вкладень. Це ідеальний вид медичного туризму саме через те, що він один із найдешевших і його найлегше поєднувати з відвідуванням культурно-історичних і природних пам'яток регіону, в якому знаходиться пацієнт.

4. Трансплантологічний напрямок. Це вузькоспеціалізована область медичного туризму, яка активно розвивається два останні десятиріччя, але є обмеженою як фінансовими можливостями, так і морально-етичними поглядами деяких потенційних клієнтів. За даними ВООЗ, щорічно в світі проводиться близько 100 000 операцій з трансплантації твердих органів, 30% з яких припадає на США. Проте основною проблемою даного напрямку є очікування органів. Інколи пацієнтам доводиться чекати 5, або навіть більше, років.

5. Напрямок репродуктивної медицини. Напрямок являє собою подорож закордон з метою лікування безпліддя або проблем з народжуваністю. Він стає все більш популярним на міжнародному рівні, особливо серед пацієнтів з країн, де закони занадто суворі. Наприклад, хорошими варіантами для вирішення проблеми є сурогатне материнство або еко-запліднення, які часто заборонені в багатьох країнах.

6. Отоларингічний напрямок. Базується на лікуванні захворювань в області вуха, носа та горла. Відповідна медична діагностика здатна аналізувати порушення щодо запаху, слуху та смаку, виявляти пухлини в області шиї та голови. Більшість пацієнтів їдуть закордон задля імплантації слухових протезів, вирізання мигдалин та корекції носової перегородки.

7. Онкологічний напрямок. Лікування онкології надзвичайно дороге, що і є однією з причин чому люди обирають онкологічний туризм. Для хворих онкологією в жодному разі не підходить очікування, тому вони їдуть в країни, де лікування почнеться одразу, до того ж в провідних країнах є багато експериментальних та новітніх методів лікування, які ще не є доступними в країнах проживання багатьох пацієнтів.

8. Неврологічне направлення. Спеціалізується на розладах, травмах та захворюваннях нервової системи, головного та спинного мозку і м'язів. Лікування багатьох неврологічних захворювань потребує найсучаснішого обладнання та широкого спектру мініатюрних інструментів. Тому багато пацієнтів їдуть саме туди, це не наявно. Окрім цього, бажано щоб в клініці або центрі було реабілітаційне відділення, оскільки складна нейрохірургія вимагає суворої нейро- та фізичної реабілітації.

Сьогодні, в деякій літературі, окремим напрямком виділяється медичні подорожі задля лікування хвороби Паркінсона. Це хвороба, яка впливає на рухові можливості, коли певні нейрони мозку з часом руйнуються або гинуть. Повністювилікуватись від цієї хвороби неможливо, але можна тримати симптоми під контролем за допомогою ліків, хірургічних процедур, вправ, або іншими альтернативними методами лікування. Тому пацієнти, які можуть собі дозволити лікування за кордоном, їдуть в спеціалізовані центри із сучасними підходами до лікування хвороби Паркінсона. Наприклад, в Китаї та Мексиці, сьогодні проводять терапію стовбуровими клітинами.

Ще одним цікавим та досить спірним критерієм класифікаційної оцінки медичного туризму є типологізація за рівнем легальності здійснення медичних процедур, яка зустрічається в деякій літературі. В цьому випадку виділяється дві категорії медичного туризму:

- Легалізовані види медичного туризму – це стандартні процедури, спрямовані на лікування певних захворювань, які можна надати пацієнту в будь-якій країні\регіоні світу. В даному випадку, розвиток медичного туризму визначається конкурентними параметрами самого ринку послуг – ціною придбання, доступністю та якістю надання конкретних видів послуг.
- Обмежено-легалізовані види медичного туризму – це проведення процедур, пов'язаних з втручання в життєдіяльність організму або використанням певних фармацевтичних чи фармакологічних засобів спеціалізованого призначення. Дії подібного роду можуть заборонятися на рівні законодавства різних країн світу і нести за собою кримінальне або

адміністративне покарання. Завдяки затребуваності таких послуг и виникає медичний туризм з метою поїздки в країну, де певну процедуру можна отримати легальним способом без загрози кримінального переслідування.

До найпоширеніших обмежено-легалізованих видів медичного туризму відносяться:

1. Поїздки з метою проведення евтаназії (або інша назва – суїцидальний медичний туризм) – найчастіше такі дії пов'язані з хронічними та невиліковними захворюваннями різного характеру, включаючи психічні розлади та соціально-небезпечну поведінку. Офіційно евтаназія дозволена в таких країнах як Нідерланди (лише при нестерпних стражданнях пацієнта та якщо він написав певну заяву), Бельгія (лікарі дозволяють робити дану процедуру лише ти пацієнтам, за якими вони давно стежать), США (дозволено лише в 8 штатах, в кожному з яких свої правила), Канада (лише для пацієнтів з невиліковними хворобами в термінальній стадії, тобто коли швидке настання смерті неминуче), Нова Зеландія (лише для тяжкохворих пацієнтів, яким залишилося жити менше 6-ти місяців), Люксембург (закон схожий з бельгійським варіантом), Колумбія (лише для тяжкохворих).

2. Поїздки з метою здійснення абортів. Дуже суперечливий напрямок, навколо якого завжди багато обговорень, але розвиток даного виду медичного туризму неминучий. Особливо на тлі подій, які відбуваються сьогодні в Польщі.

3. Можливість отримати лікування за допомогою наркотичних препаратів. Більшість країн не має прямих обмежень щодо використання медичних препаратів, створених на основі наркотичних речовин. Але така проблема існує в деяких країнах близького сходу, що призводить до організації даного виду медичного туризму в інші країни Азії.

Отже, під час проведення наукових досліджень, в основному, використовують два види класифікації медичного туризму: за направленістю туристичних потоків та за видом захворюваності та лікування.

1.3. Передумови та історія розвитку медичного туризму

Витоки медичного туризму можна знайти в давній історії кожного континенту. Багато древніх цивілізацій знали про терапевтичний ефект термальних джерел та лікувальні можливості мінеральних вод. До появи храму Асклепію (грецькому богу медицини) були свідчення про те, що деякі гірські племена на території сучасної Швейцарії подорожували до німецьких та французьких територій, для того, аби відвідати гарячі джерела наповнені залізом, які, на їх думку, зцілюють тіло. А вже згодом, храм Асклепія став першим в світі «медичним центром», до якого зі всіх куточків світу приїжджали люди. Це святилище було невеликою територією а Саронічній затоці, і сьогодні саме це місце вважають центром зародження медичного туризму в тому вигляді, в якому ми його знаємо [11].

До 300 року до нашої ери під грецькою власністю процвітали терапевтичні храми. Найвідомішим з них був заклад під назвою «Епідавр», він включав такі послуги як термальні ванни, зміїна ферма та гімнастика.

Зародження медичного туризму в Європі. Сучасну концепцію курортів започаткували саме європейці в XVI – XVII століттях. Великобританська еліта була переконана в цілющих властивостях морської води та повітря, завдяки чому й були побудовані морські курорти. З часом в Англії зростає кількість різних морських курортів та санаторій, де могли розміститися ті, хто міг собі це дозволити. В основному, курорти використовувалися для лікування шкірних інфекцій, ревматизму та захворювань органів травлення. Найвідомішим англійським курортом завжди вважався Бат.

У 43 році н.е. римляни заснували один з перших спа-курортів Англії - Aquae Sulis. Це і є той самий курорт в місті Бат, де була римська провінція. Тут вони освоїли джерельні води міста в купальному комплексі з храмом, який присвятили богині Суліс Мінерві. І по сьогоднішній день люди зі всієї Британії продовжують подорожувати сюди для того, аби насолодитися видом з басейну на даху і побачити римську архітектуру. В період з 1660 по 1815 рік в Англії

було засновано більше 48 спа-центрів, довкола яких часто будували магазини, кафе, театри та житлові будинки, для розваги численної кількості відвідувачів.

В ХХ столітті спа-індустрія, будучи епіцентром соціального та модного суспільства, призупинила свій розвиток. Це було пов'язано із конкуренцією з боку морських курортів, а також у зв'язку з економічною депресією в 1930-х роках кількість відвідувачів різко зменшилася, а лікувальні переваги спа-послуг поставили під сумнів. Завдала шкоди спа-курортам і Друга світова війна. Багато курортів було пошкоджено, а деякі взагалі знищено без шансів на відновлення. А до 1950-х років провідні курорти Бакстона, Малверна і Челтенхема зачинилися.

В континентальній Європі, а зокрема у Швейцарії з'являлося безліч міст навколо термальних джерел – це Санкт-Моріц, Баден, Лозанна. Популярними були також Відень (Австрія), Будапешт (Угорщина), Баден-Баден і Вісбаден (Німеччина). Найбільш відомим центром медичного туризму в Європі був Баден-Баден. «Терми» та величні будівлі створили образ міста. Люди з багатьох куточків Європи приїжджали туди в пошуках лікування своїх хвороб. Розквіт популярності термальних джерел міста припав на ХІХ століття, коли з'явився план щодо повноцінного спа-курорту.

Ще одним важливим центром лікування став курорт Спа, який славився своїми цілющими водами. До другої половини ХVІІІ століття Спа бум місцем зустрічі королів, імператорів та інших видатних та впливових людей, а вже в ХІХ столітті він став повноцінним курортом. Вважається, що саме тут були розроблені правила проведення бальнеологічних процедур. Також тут було розроблено революційні термальні ванни з двома типами нових процедур: шипучі ванни для лікування серцевих захворювань та підвищеного тиску, та торф'яні ванни для боротьби з ревматизмом і шкіряних захворювань.

Зародження медичного туризму в Північній Америці. Відкриття Нового Світу потягло за собою появу нових напрямків для медичних туристів з Європи. В цей період корінні американці вже відрізнялися знаннями в мистецтві зцілення. На території сучасних Сполучених Штатів та Канади

активно використовували мінеральні джерела для розвитку спа-туризму, навколо яких створювалися перші національні парки.

В XIX столітті багато європейців хворих на туберкульоз часто подорожували та залишалися на довгий відпочинок на південному заході Сполучених штатів в пошуках зміни різних кліматичних умов для поліпшення здоров'я.

В період з 1900-х по 1997 роки США були не тільки промисловим та торговим центром, а й центром охорони здоров'я. Медичні поїздки здійснювалися переважно заможними, багатими людьми, яка їздили в США для отримання високоякісних медичних послуг. В 1933 році було створено Американську раду медичних спеціальностей (ABMS), яка стала головною організацією для медичних фахівців Америки. В ABMS розробили освітню та професійну політику, яка стала основою для загальноосвітніх стандартів.

Зі збільшенням вартості послуг охорони здоров'я в 1980-х та 1990-х роках, американці почали розглядати регіон Центральної Америки для отримання стоматологічних послуг, що стало здивуванням для американських лікарів. В той час Куба розпочала програми для косметологічних та офтальмологічних процедур, які приваблювали іноземців [12].

Зародження медичного туризму в Азії. Азійський регіон також здавна відомий своїми природними мінеральними джерелами, зокрема в Японії, які, як протягом багатьох століть були улюбленим місцем відпочинку, так і сьогодні є однією з центральних особливостей японського туризму. Багато кланів воїнів також звертали увагу на ці джерела і використовували їх для загоєння ран, полегшення болю та відновлення сил після битв. В Індії ще п'ять тисяч років тому набрали популярність йога та аюрведична медицина. Аюрведична медицина – побудована на індійській філософії, основою якої є цілісне духовне лікування, зосереджене на загальне відчуття благополуччя. До Індії стікалися постійні потоки медичних мандрівників та духовних студентів, щоб використати переваги цих альтернативних методів зцілення. Індія здавна

здобула репутацію центру східного духовного, культурного та лікарського прогресу, коли з'явився буддизм [12].

Медичний туризм в ХХ столітті. В умовах конкуренції між курортами, пов'язані з ними фінансові надходження ставали дедалі більшими. Майже всі курорти додали до переліку своїх послуг багато нових, таких як прогулянки, музика, танці, театри та азартні ігри, щоб залучати клієнтів. В міру вдосконалення технологій, окрім звичного купання, почали пропонуватися різні методи лікування водами. У Франції була створена ціла академічна дисципліна «медикаментозного термалізму», яка сприяла розвитку санаторно-курортної галузі. В цей же час, під фінансуванням курортної індустрії, було опубліковано велику кількість літератури про оздоровлення на курортах та потенційні переваги, які воно надає для здоров'я людини. Ця література була настільки переконливою, що після Другої світової війни французькі курорти отримали відшкодування від системи соціального страхування. Звичайно ж, коли курорти стали більш туристичними та комерційними, в медичній спільноті стали виникати підозри щодо того, чи справді вони сприяють зміцненню здоров'я.

Окрім того, завдяки досягненням медичних наук протягом 20 століття, які відкрили нові ефективні методи лікування, інтерес до лікування на курортах та в спа-центрах знизився, оскільки увага приділялася лише клінічним дослідженням. А це означало, що санаторно-курортна індустрія, яка існувала з давнішніх часів, як постачальник медичного лікування більше не розглядалася. Багато курортів залишали медичний бізнес в пошуках інших можливостей. Деякі почали рекламувати себе як альтернативну терапію, а інші перешли в оздоровчий бізнес, доповнивши мінеральні води парфумерними ваннами, процедурами для обличчя, масажами та фізіотерапією.

Протягом тривалого часу другої половини ХХ століття, найпопулярнішою дестинацією медичного туризму були Сполучені Штати Америки, завдяки швидкому технологічному прогресу. Але вже наприкінці століття в них з'являлися нові конкуренти. Наприклад, поживався інтерес до

йоги та аюрведичної медицини в Індії. У 1980-х та 1990-х Куба започаткувала програми для іноземців, які передбачали дешевше та більш швидке лікування. Інші країни карибського басейну, такі як Ямайка, Барбадос та Пуерто-Ріко наслідували їх приклад. Кожна з цих країн створила власну нішу в медичній галузі, щоб мінімізувати конкуренцію. Ямайка спеціалізувалася на пластичній хірургії, Барбадос на безплідді, а Пуерто-Ріко на серцево-судинній та ортопедичній хірургії, неврології та онкології. Ці програми були спрямовані в основному на пацієнтів з Північної Америки та Європи.

1997 рік запам'ятовується початком економічної кризи в Азії. Серед численних механізмів її подолання, Таїланд, наприклад, вклав значні кошти в галузь медичного туризму для іноземців, які бажали отримати доступні послуги пластичної хірургії, зокрема, саме в цій країні на той час можна було провести операцію зі зміни статі з більш слабкими вимогами та обмеженнями, аніж в західних країнах. Крім того, Таїланд активно створював нові медичні центри, і деякі з них, такі як Міжнародна лікарня Бумрунграда залишаються передовими і по сьогоднішній день [12].

В цей період багато інших країн Азії та Латинської Америки також засновували власні медичні програми, з надією залучити іноземців із західних країн за допомогою меншої вартості та менш суворих правових обмежень. Спочатку такі варіанти були доступними лише для людей з розвинених країн, які могли дозволити собі додаткові витрати на проїзд та розкішні номери, але з часом громадяни середнього класу також почали користуватися цими програмами.

Саме в той час медичний туризм піддався першій критиці. Прихильники стверджували, що окрім покращення доступності медичних послуг, він сприяє ще й появі глобальної конкуренції, чинить тиск на дорогі заклади охорони здоров'я, щоб знизити ціни, та стимулює соціальний і економічний розвиток. Останній пункт чітко помітний на Кубі, де медичний туризм – це державна програма, а доходи, які з неї отримуються, використовуються для фінансування власної системи охорони здоров'я. Критики ж впевнені, що

медичний туризм сприяє розподілу між соціальними класами: заможні мають більше можливостей та якісніші послуги, аніж менш забезпечені. І це стосується не лише туристів, а й жителів самих країн призначення. Крім того, завжди були побоювання щодо якості надання медичної допомоги в країнах призначення. Для вирішення питань якості у 1997 році було створено Міжнародну спільну комісію (JCI), орган з акредитації міжнародних медичних установ.

Зменшення бар'єрів в транскордонній торгівлі, спричинене глобалізацією, сприяло росту ринку медичних послуг, що надаються поза межами проживання пацієнтів. В процесі надання таких послуг виник попит й на надання суміжних послуг: транспортних, розміщення та харчування. Ринок транскордонних медичних послуг став активно рости і набув більш масовий характер. Потік «країни третього світу – економічно розвинуті країни» почав працювати в реверсному режимі: в країнах, що розвиваються створювали сучасні медичні центри з висококваліфікованими спеціалістами. Більшість пацієнтів в цих центрах складають жителі економічно розвинутих країн Європи, США, Канади і «нафтових» країн Близького Сходу.

Таїланд, Сінгапур та Індія стали новими лідерами медичних напрямків завдяки акредитації JCI. А на сьогоднішній день Міжнародна спільна комісія акредитувала вже 963 заклади у всьому світі, від академічних медичних центрів та лікарень до постачальників первинної медичної допомоги.

Висновки до 1 розділу

У першому розділі було надано визначення поняття «медичний туризм» та розглянуто версії визначення від різних дослідників, визначено основні чинники розвитку та функції медичного туризму. Розглянуто основні класифікації медичного туризму: за направленістю туристичних потоків, за видом захворювання чи потрібним видом медичної допомоги та за рівнем легальності здійснення медичних процедур. Досліджено передумови та історію розвитку медичного туризму в Європі, Північній Америці та Азії.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В СВІТІ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

2.1. Сучасний стан розвитку медичного туризму в світі

Медичний туризм вже не є новим явищем, галузь дуже швидко зростає протягом перших двох десятиліть 21 століття. Ринок медичного туризму, пройшовши стадії еволюційного розвитку зі спільними тенденціями, змінами світової економічної системи та адаптувавшись до нових умов світового господарства, істотно трансформувалася. Спектр пропонованих послуг, пункти призначення, що їх пропонують, рівень інноваційних технологій та обсяг медичних подорожей неймовірно збільшився. Щорічно на декілька мільйонів збільшується кількість пацієнтів, які подорожують із країн, в яких відсутня хороша інфраструктура охорони здоров'я до країн, що надають високоспеціалізовану медичну допомогу.

Згідно зі статистикою, в період 2017-2018 років міжнародний туристичний ринок зростав на 4% в рік, що практично можна порівняти з ростом розміру світового валового продукту – на 3,5%. Така активність породжує потужний світовий ринок медичного туризму, який вже у 2019 році оцінювався в понад 40 мільярдів доларів і прогнозувалося, що в 2021 році розмір ринку збільшиться до 45 мільярдів доларів. Проте пандемія COVID-19, яка призвела до закриття кордонів та введення деяких обмежень, фактично зупинила міжнародні та внутрішні туристичні потоки. Експерти прогнозували, що в 2020 році ринок скоротиться як мінімум на 30%, і повернеться до рівня 2019 року лише в 2022-2023 роках. Майже так і сталося, сьогодні ми маємо дані про розмір ринку в 27.5 мільярдів доларів в 2020 році і прогноз на 2021 рік – близько 30 мільярдів доларів. Таке зростання пов'язано з тим, що компанії відновлюють свою діяльність, адаптувавшись до нових норм життя [26].

В порівнянні з усіма видами туризму, темпи росту медичного туризму вважаються найвищими. Понад п'ятдесят країн займаються розвитком медичного ринку на рівні державної політики. Медичний туризм дав поштовх створенню нової концепції сучасної охорони здоров'я, коли пацієнт, не маючи можливості вилікуватись в своїй країні, починає шукати лікаря та клініку в тій країні, де йому можуть запропонувати сучасне та оперативне обслідування і лікування.

Сьогодні глобальний ринок медичного туризму вже сформувався зі своєю інфраструктурою (органами акредитації, менеджментом, агентствами та спеціалістами в сфері медичних подорожей). Навіть при фінансовій кризі та в умовах глобальної економічної конкуренції, медичний туризм буде розвиватися та впливати на національні системи охорони здоров'я. Основними факторами, які змушують пацієнтів подорожувати сьогодні, є бажання економії, погана внутрішня інфраструктура, тривалий час очікування процедур та бажання побачити іншу країну під час очікування лікування. А основним рушієм зростання на ринку є високі витрати на охорону здоров'я в країнах, що розвиваються та розвинених, адже зазвичай пацієнти їдуть саме до країн в надії отримати дешевше лікування, але з якісною інфраструктурою.

В 2020 році частки сегментів ринку медичних послуг виглядали таким чином (див. Рис. 2.1):

Рис. 2.1. Частки сегментів ринку медичних послуг

Джерело: складено автором

Найпопулярнішим напрямком в 2020 році виявилася косметична хірургія, її частка становила 17%, це пов'язано з тим, що пластична хірургія стала більша поширеною та прийнятною. Найбільшим попитом користуються такі послуги, як пересадка волосся, підтяжка обличчя, ринопластика та інші. Топ-5 країн цього напрямку – Південна Корея, Іспанія, Туреччина, США та Бразилія.

Щодо регіонального розподілу ринку медичного туризму, то лідером наразі є ринок Азійсько-Тихоокеанського регіону, його розмір у 2020 році становив 7,79 млрд. доларів. За прогнозами спеціалістів до 2025 року цей ринок зросте на 22,4% і становитиме 19,87 млрд. доларів. На Азійсько-Тихоокеанському ринку очікується потужний розвиток медичного туризму за рахунок країн, що розвиваються, які поступово рухаються до технологічного прогресу та якісної медицини. Зараз медичний туризм становить третину доходів приватних лікарень (а саме вони є основними гравцями на ринку) у більшості членів Асоціації держав Південно-Східної Азії [13].

В даний момент, основний потік пацієнтів зосереджений до Китаю, Таїланду, Південної Кореї, Індії, Малайзії та Сінгапуру. Більшість пацієнтів

походять зі США. До того ж, медичний туризм становить 25% доходів в Індії та 15-20% доходів в Південній Кореї та Тайвані [14].

Другий за розміром – ринок Північної Америки, він в 2020 році був оцінений в 6,9 млрд. доларів і прогнозується, що до 2025 року зросте на 19% до 16,7 млрд. доларів. Основні переваги регіону – наявність передових медичних технологій та досвіду надання медичних послуг. Вважається, що Мексика є перспективною країною, оскільки спектр послуг широкий, а ціна нижча ніж в США. Але Сполучені Штати ще довго залишатимуться на першому місці за рахунок передових технологій лікування та якості послуг. Щодо Канади, то вона почала активно розвивати медичний туризм відносно недавно, проте він вже став дуже значним для економіки [15].

Третій ринок – Європейський регіон, оцінюється в 6 млрд. доларів, і до 2025 року прогнозується ріст на 18,9% до 14,5 млрд. доларів. Європейські країни завжди приваблювали медичних туристів своєю надійністю, якісним обслуговуванням, інноваційними методами лікування та відповідністю міжнародним стандартам. Останнім часом підвищення популярності регіону пов'язано з розвитком медицини в Центральній та Східній Європі, зокрема, помітне зростання кількості медичних туристів в Польщі, Чехії та Угорщині [16].

Четвертий за розміром ринок – Латинська Америка, наразі оцінюється в 6 млрд. доларів, прогнозується зріст на 18,9% до 13,4 млрд. доларів. Медичний туризм регіон отримує значну підтримку з боку державних органів через інвестиції в місцеві підприємства. Перевагою також є відносно низька ціна і збільшення кількості ультрасучасних медичних закладів. Основну частку даного ринку, за рахунок низьких цін та зростання кваліфікаційних кадрів, займає Бразилія. Далі слідує Аргентина, яка останніми роками все частіше застосовує нові технології в лікуванні [17].

П'ятий ринок – Близький Схід та Африка, оцінюється в 0,83 млрд. доларів США, прогнозується зріст на 8,5%, до 1,25 млрд. доларів. Основним фактором зростання медичного туризму в цьому регіоні є великі інвестиції

державних органів в медичний сектор. Найбільшу частку займають ОАЕ завдяки підтримці уряду та високій якості послуг. А на другому місці – Саудівська Аравія із запуском державних схем на користь споживачів медичних послуг та вигідними умовами між страховими компаніями та керівництвом лікарень. Деякі Африканські країни, зокрема ПАР, Туніс, Марокко та Єгипет, останнім часом покращують медичну галузь, розробляють комплексні національні стратегії. Сьогодні популярними напрямками до цих країн є стоматологія, косметична хірургія та репродуктивна медицина [18].

Очікується, що до 2025 роке весь ринок медичного туризму зросте на 8,5% за умови відкриття кордонів. Таке зростання буде пов'язано з доступністю до нових медичних технологій, розвитком галузі в країнах, що розвиваються, дотриманням більшістю суб'єктами ринку міжнародних стандартів якості, покращенням умов страхування та сучасний маркетинг [19].

Сучасна галузь та ринок медичного туризму характеризується такими ознаками:

1. Підвищення рівня клінічної довіри: наявність компаній міжнародної акредитації дозволяють запровадити універсальні стандарти щодо процесу лікування та безпеки клієнтів, формуючи посилену довіру у всьому світовому співтоваристві: Joint Commission International (JCI, США), The Australian Council on Healthcare Standards (Австралія), Canadian Council on Healthcare Services Accreditation (Канада), Australian General Practice Accreditation Limited (Австралія), Irish Health Services Accreditation Board now HIQA (Ірландія), Council for Health Service Accreditation of Southern Africa (ПАР), CHKS Healthcare Accreditation Quality Unit (Великобританія) .

2. Збільшення кількості китайських медичних туристів. Поки Китай намагається покращити свій власний медичний туризм, заможні китайці активно шукають медичні послуги в сусідніх державах. В медичних центрах Сінгапуру, Малайзії, Таїланду та США спостерігається значне збільшення обсягу китайських пацієнтів, які в основному звертаються за лікуванням раку та респіраторних захворювань. Близькосхідні напрямки, і особливо ОАЕ,

також змагаються за китайських клієнтів. З 2018 року Dubai Healthcare City активно просувають свої послуги в Макао.

3. Сприятлива політика більшості держав, орієнтованих на розвиток медичного туризму, що характеризується лояльністю нових законодавчих проектів, які спрощують процес перетину кордону для медичних працівників, визнання міжнародних медичних сертифікатів та кваліфікаційних стандартів, спрощуючи стажування лікарів за кордоном.

4. Переміщення фокусу на країни, що розвиваються. Якщо раніше було прийнято подорожувати для лікування лише в високорозвинені країни, посилаючись на те, що лише там надаються якісні послуги. То зараз відбувся зсув в сторону країн, що розвиваються. Люди зрозуміли, що якість послуг в цих країнах вже на рівні з розвиненими, а ціна набагато нижча. Саме з цим фактором пов'язано й зростання прибутків від медичного туризму в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, який вже займає найбільшу частку ринку.

5. Розвиток партнерських відносин з іншими учасниками туристичного ринку і суміжних галузей в контексті формування кластерних структур, розширення мережевої взаємодії та участі в міжрегіональних і міжнародних проектах.

6. Підвищення популярності не тільки традиційних масових напрямків реалізації медичного туризму (надання стоматологічних послуг, пластична хірургія і т.д.), але і не менш актуальних напрямків боротьби зі шкідливими звичками і девіантною поведінкою в контексті можливостей інфраструктури медичного туризму (наркотична та алкогольна залежність, психічні та соціальні відхилення, боротьба з надлишковою вагою і т.д.).

7. Високий рівень впровадження інноваційних технологій в процес управління і реалізації медичних послуг на внутрішньому і в'їзному ринку медичного туризму при одночасному забезпеченні розумного співвідношення показників ціни і якості є ключовим драйвером зростання і основним спонукальним мотивом для здійснення поїздки, особливо в разі необхідності проведення складних операцій і тривалого лікування.

8. Зниження різниці між рівнем розвитку медицини та розвитком національних систем охорони здоров'я, внаслідок чого якість надання медичних послуг наблизилася до однакового рівня, проте фінансове питання залишилось незмінним, адже в деяких країнах за лікування треба сплачувати 5-6 тисяч доларів, в той час як в інших ціна може бути на рівні 1-2 тисяч доларів.

9. Зростання популярності стоматологічних послуг. Стоматологія – той напрямок медицини, з яким не один раз в житті стикається кожна людина. Через те, що в деяких країнах ціни на стоматологічні послуги дорогі, і популяризувався даний напрямок медичного туризму. Багато хто навіть планує свої відпустки так, щоб можна було виділити день на відвідання стоматологічної клініки. Очікується, що даний напрямок зросте ще на 30%, що є найвищим показником у секторі медичного туризму.

10. Закріплення місця основної маркетингової платформи за інтернетом. На сьогоднішній день немає жодної лікарні, яка б не мала свого власного веб-сайту, адже кожен пацієнт шукає інформацію та відгуки про лікарні саме в мережі. Ведення блогів та маркетинг у соціальних мережах – наразі основні способи по залученню клієнтів. В структурі джерел інформування медичних туристів про медичні центри та послуги близько 65% займає інтернет, і, зокрема, електронні ЗМІ, 15% займає реферальний маркетинг (рекомендації в соціальних мережах або від знайомих) і невелику частку займає інформація від лікарів. У відкритих джерелах знаходиться різна інформація щодо статистики затребуваності комунікаційних інструментів, загалом її можна згрупувати таким чином [22]:

- офлайн-реклама: близько 20% пацієнтів приймають рішення базуючись на рекламі по телебаченню, 20% базуються на інформації із медичних наукових і популярних журналів та газет;

- SEO-оптимізовані сайти та блоги: до 80% пацієнтів шукають медичну інформацію в Google, Yahoo чи Яндексі;

- соціальні мережі Instagram, YouTube, Facebook, Twitter в поєднанні з реферальним маркетингом: 40% пацієнтів при виборі лікаря або клініки враховують їх репутацію в онлайн-мережі;

- реклама з оплатою за клік або перехід на сайт в Google Adwords: Google обробляє більше мільярда пошукових запитів в день, які пов'язані з інформацією про здоров'я, чим вдало користуються медичні центри та лікарі «виштовхуючи» посилання на свій сайт на першу пошукову сторінку.

На даний момент медичний туризм регулюється міжнародними організаціями, а також кожна країна, яка приймає медичних туристів, має власні державні або незалежні асоціації, що допомагають країнам розвивати та просувати власний медичний продукт. До того ж є безліч ресурсів та організацій, створених на громадських засадах, які займаються дослідженням ринку медичного туризму, його аналізом та наданням інформації про лікування за кордоном. Кожна з цих організацій вносить свій вклад в просування стандартів якості охорони здоров'я та сприяє покращенню професійних медичних стосунків між державами. Найбільші та найвпливовіші медичні організації і ресурси зображені на рисунку 2.2.

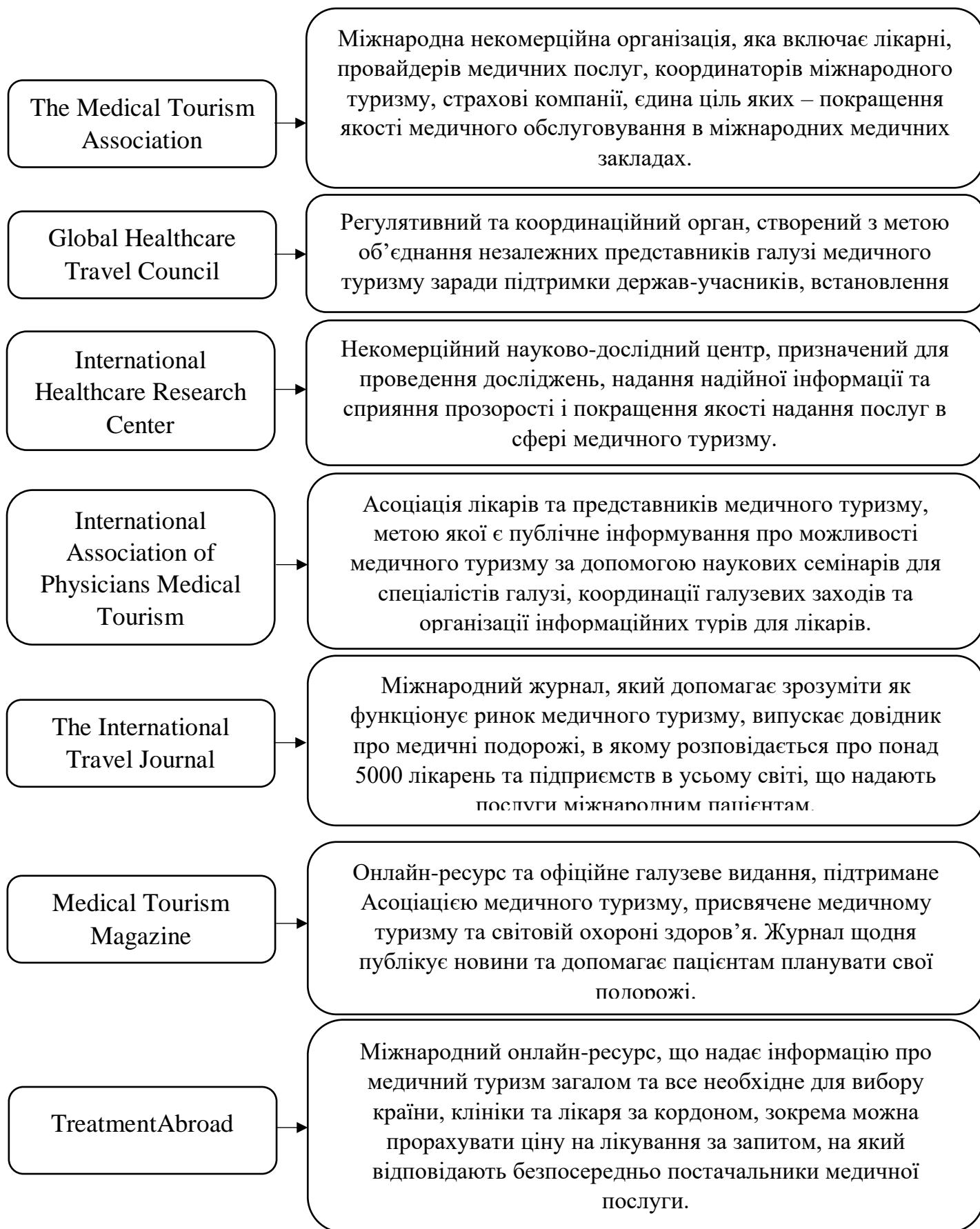

Рис. 2.2. Найбільші організації та ресурси в галузі медичного туризму

Джерело: [20], [22], [23], [24], [25], [26], [27]

2.2. Географія медичного туризму

В XXI столітті географія медичного туризму неймовірно розширилася і така тенденція простежується і сьогодні. Країни, що розвиваються, створили гарну інфраструктуру охорони здоров'я, і тепер процедури, які коштують дуже дорого в США чи Великобританії, в цих країнах коштують, щонайменше, в два рази дешевше.

Однією з найвпливовіших та найпопулярніших організацій медичного туризму в світі є Асоціація медичного туризму (МТА) – це всесвітня некомерційна організація, завданням якої є просвітництво та захист інтересів медичного туризму та пацієнтів. МТА напряму співпрацює з постачальниками медичних послуг, урядами, страховими компаніями, роботодавцями та міжнародними пацієнтами. Основною ціллю МТА є підвищення обізнаності споживачів про високий рівень якісної медичної допомоги в різних країнах та збільшити кількість споживачів, які подорожують для покращення здоров'я.

Асоціація медичного туризму веде дуже активну та масивну освітню політику. Для інформування споживачів про різні варіанти лікування та дестинації медичного туризму, асоціацією запроваджено багато ініціатив. МТА просвічує споживачів за допомогою своїх публікацій, таких як «Посібники дестинацій медичного та оздоровчого туризму» та журналу «Медичний туризм», більшість з яких доступні у вільному доступі [20].

Але одним з найкорисніших досягнень асоціації саме для медичних туристів, стала розробка Індексу медичного туризму (Medical Tourism Index). Це багаторічна та багатоетапна розробка побудови індексів привабливості дестинацій. Індекс МТІ розглядає три основні фактори-рушії медичного туризму, і кожен з трьох факторів має окремі пункти, що дозволяють більш детально порівнювати привабливість кожної дестинації (див. Рис. 2.3).

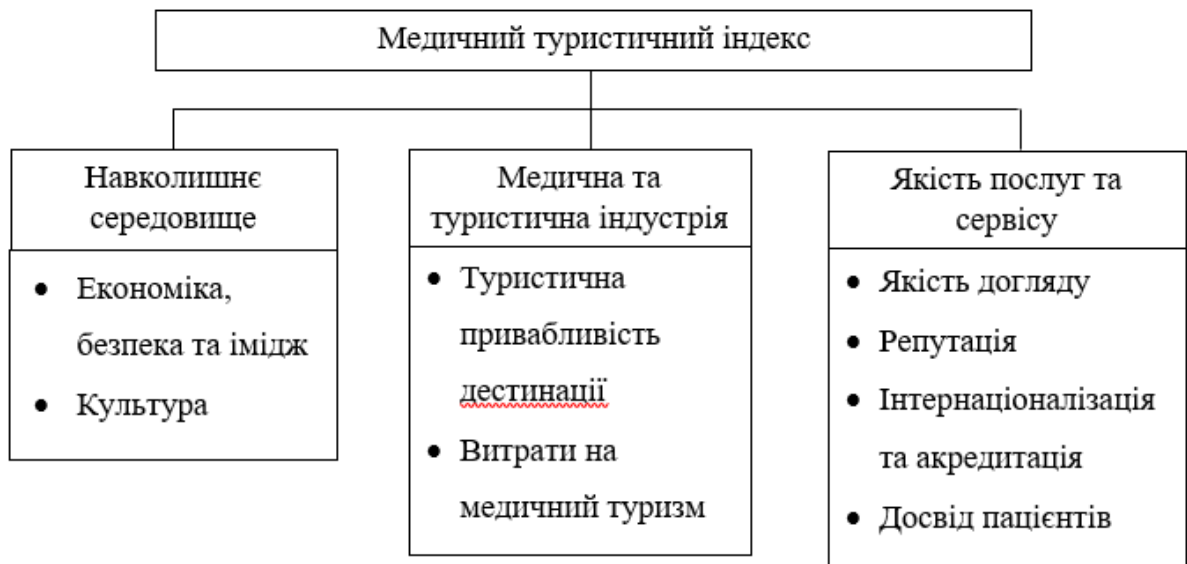

Рис. 2.3. Фактори-рушії медичного туризму

Джерело: [29]

- Субіндекс «Навколишнє середовище дестинації» оцінює загальну економіку місця призначення, безпеку, вигідність обмінного курсу та культурні аспекти.

- Субіндекс «Медична та туристична індустрія» оцінює привабливість дестинації з точки зору популярності туристичного напрямку, погодних умов, культурних та природних пам'яток, а також витрати на лікування та проживання.

- Субіндекс «Якість сервісу та послуг» оцінює якість медичної допомоги та медичного обладнання, досвід лікарів, стандарти охорони здоров'я та загальний досвід пацієнтів. Також досліджується репутація лікарів і лікарень та інтернаціоналізація персоналу.

Основною метою МТІ є виявлення сильних і слабких сторін та сферу можливостей дестинації, для допомоги в розробці правильної стратегії ведення бізнесу та для пацієнтів, які обирають в якій країні лікуватися.

Всього до загального рейтингу 2020 -2021 увійшло 46 країн, але також окремо представлений рейтинг окремих регіонів: Америка, Європа, Азія, Близький Схід та Африка. Дані рейтинги представлені в додатках А-Д [29].

Тож, розглянемо детальніше актуальний список топ-10 країн медичного туризму [30]:

1. Канадська система охорони здоров'я вважається однією з найкращих та найбільш прогресивних в світі. Головним індикатором її ефективності є тривалість життя канадців, яка є однією з найвищих серед високорозвинених країн. Держава багато інвестує в медичну галузь, завдяки чому місцеві клініки мають можливість використовувати новітні технології, передові методи лікування та діагностики, а також найсучасніше обладнання. Щороку канадська система охорони здоров'я залучає понад 14 мільйонів американців.

В Канаді дуже велика кількість лікарень як широкого профілю, так і вузькоспеціалізованих і багато з них мають спеціальні програми для лікування іноземних пацієнтів, за допомогою яких можна отримати лікування по будь-якого напрямку. Серед найвідоміших на весь світ медичних закладів Канади: Торонто Дженерал Хоспітал – один з найбільших центрів, де одночасно можуть лікуватися 2000 пацієнтів; Дерматологічна клініка Торонто та Косметологічна клініка Торонто – перші в області пластичної хірургії та дерматології; Раковий центр Принцеси Маргарет – один з найкращих в світі.

Вартість медичних послуг в Канаді вище, аніж в більшості європейських країн, що виправдовується безперечно високою якістю, але, все ж таки, вона нижча, ніж в США.

2. Сінгапур. Станом на 2019 рік понад 500 000 іноземних туристів відвідали Сінгапур за для отримання доступних та якісних медичних послуг. Всесвітня організація охорони здоров'я визнала медичні заклади Сінгапуру найкращими в Азії, а 13 із них мають міжнародну акредитацію JCI. Цьому сприяє сучасна система охорони здоров'я, яку міжнародні експерти визнають однією з найефективніших в світі, сучасна інфраструктура та якісне обслуговування. Вартість лікування більш доступніша порівняно із США, Канадою та Швейцарією, не дивлячись на те, що країна вважається досить дорогою. Сінгапурські лікарі мають репутацію високоосвічених спеціалістів з

практичним досвідом в Європі та Сполучених штатах, вони досягли висококласних результатів в області онкології, трансплантології, стоматології, ортопедії та пластичної хірургії. А клієнтами медичних центрів часто є пацієнти, які вже лікувалися в провідних центрах США, Ізраїлю, Німеччини та Швейцарії.

Сінгапур має 29 акредитованих JCI лікарень, які розташовані в безпосередній близькості одна до одної, що робить його ідеальним місцем для медичного туризму, де на невеликій території можна отримати будь-яку медичну послугу. Найвідомішими лікарнями країни є лікарня Маунт-Елізабет, лікарня Національного Університету, лікарня Раффлз та Національний центр раку.

3. Японія. Особливості японської медицини полягають в новітніх технологічних розробках, використанні якісних медикаментів і кваліфікації медичного персоналу. Також, безперечно, відіграє роль й тривалість життя японського народу, яка є найбільшою в світі, і сприяє цьому різноманітні програми ранньої діагностики та профілактики захворювань та якісна реабілітація після перенесених захворювань.

Уряд Японії схвалює розвиток медичного туризму і приваблення іноземних пацієнтів в передові клініки Японії, в першу чергу з Китаю та Австралії. Зараз Японія прагне стати головним напрямком медичного туризму в Азії і щороку приймає близько 430 000 міжнародних пацієнтів. Вартість японських медичних послуг вища, ніж в інших країнах Азії, проте нижча ніж, в США, але все це компенсується високою якістю на рівні міжнародних стандартів та якісним сервісом. Наприклад, операція по протезуванню тазостегнового суглоба в Японії буде коштувати 5 000\$, коли в США це вартує до 30 000\$, що дає економію в понад 70%. За даними Міністерства закордонних справ країни, кількість медичних віз, виданих іноземцям, зросла від 70-ти в 2011 році до 1700 у 2019 році. До найвідоміших лікарень Японії належать Медичний центр Хіого-Іон-Бім, лікарня ІТО, медичний центр

Камеда, Національна онкологічна лікарня в Кашіві та Міжнародна лікарня Святого Луки в Токіо.

4. Іспанія. Іспанія в останнє десятиріччя стала відома як країна з хорошою медичною системою, яка пропонує відносно дешеве та якісне лікування. Медичне обслуговування в Іспанії знаходиться на найвищому рівні, про це свідчить і те, що це єдина країна Європейського союзу, яка увійшла до рейтингу топ-10 МТІ. В країні проводиться більше 2.4 мільйони операцій і приймається близько 10 мільйонів іноземних пацієнтів щороку, переважно з ЄС, Великобританії, країн СНГ, Близького Сходу, Північної Африки та США. А різниця між ціною політикою медичних послуг в Іспанії та інших країнах з розвинутою економікою може досягати 30% на користь іспанської.

В Іспанії якісна та доступна медична освіта, тому іспанські лікарі не поступаються колегам з інших країн. Країна демонструє високі показники в багатьох напрямках медицини, найбільш розвиненими є хірургія (особливо лікування ожиріння), онкологія, офтальмологія та нейрохірургія. Серед найвідвідуваніших лікарень, акредитованих JCI: Лікарня Мадридського університету, Лікарня Квірон в Барселоні, Міжнародна лікарня Вітаса Ксаніта, НМ Hospitals та Sanitas Hospitalites в Мадриді.

5. Велика Британія. Англія - країна в якій вперше з'явився медичний туризм і по сьогодні вона тримається на передових місцях в цій області. Великобританське лікування базується на колегіальному підході, коли група медиків складається з експертів в своїй області і рішення приймаються з урахуванням думки кожного. Через це ризик постановки неправильного діагнозу скорочується. Країна – світовий лідер в області онкології, трансплантології, серцево-судинних захворювань та репродуктивної медицини. В Великобританії є кілька медичних установ відомих на весь світ своїми високоякісними послугами, зокрема Лондонська ортопедична клініка, Бірмінгемська дитяча лікарня, лікарня Королеви Єлизавети в Бірмінгемі та Кембриджський медичний центр.

Хоч розцінки британських клінік знаходяться на одному рівні за швейцарськими і в цілому вище, ніж в інших європейських країнах, проте вони виділяються високим рівнем розвитку, якістю сервісу та найкваліфікованішими лікарями, але потрапити до них зможе не кожен.

6. Дубай. Управління охорони здоров'я Дубаю повідомляє, що в 2019 році місто відвідало 350 800 медичних туристів, 34% з яких були з Азії, 17% - з Європи і 10% з Америки та інших країн. ОАЕ активно розвивають медицину, яка, за планом Міністерства охорони здоров'я, має стати однією з найефективніших в світі. На розвиток медичного сектору щорічно виділяється до 3% ВВП. В Дубаї з 2007 року функціонує власне Управління охорони здоров'я (Dubai Health Authority), головним завданням якого є закріплення позиції Дубаю на світовій карті медичного туризму. А в 2018 році запрацював сервіс Dubai Health Experience, який націлений на підсилення медичного бренду міста. Головними напрямками медицини в Дубаї є кардіологія, онкологія, стоматологія, спортивна реабілітація та медицина, дерматологія та репродуктологія. Також популярністю користується програма «check-up», за якою можна пройти повний курс обстеження організму.

Цікавим є те, що більшість пацієнтів Дубайських лікарень ідуть з країн, де добре розвинена медицина та якість лікування не гірша. Проте Дубай приваблює особливим комфортом та можливістю поєднати лікування з цікавим відпочинком. Сьогодні Дубай славиться своїм Медичний містечком (Dubai Healthcare City) в центрі міста, який складається з більш ніж 130 медичних центрів і дає робочі місця понад 5000 працівникам.

7. Коста-Ріка. За період з 2014 по 2019 медичний туризм в Коста-Ріці зріс на 400%, з 3941 до 19 769 медичних туристів на рік. Медичний туризм в Коста-Ріці з кожним роком все більше розквітає. Це зумовлено тим, що ціни на медичні послуги на 40-60% нижче ніж в США, звідки прибуває основна маса пацієнтів. А система охорони здоров'я в країні є однією з найкращих не лише в Латинській Америці, а в світі в цілому, що визнано ВООЗ. І не дивлячись на те, що лікування є недорогим, хірургічні процедури проводяться

кваліфікованими лікарями, які проходять сертифікацію в США та Великобританії, з використанням найсучасніших технологій. Багато медичних центрів країни отримали сертифікацію JCI, а деякі медичні інститути та центри є членами NIH(Національного інституту охорони здоров'я США), який є федеральним агентством, що забезпечує керівництво та фінансову підтримку дослідників у галузі медицини.

Найпопулярніші процедури в країні – стоматологічні, проте славляться також нейрохірургія, бариатрична хірургія, ЛОР-хірургія та кардіологія, а серед медичних закладів іноземці найчастіше обирають лікарню СІМА, лікарню Biblica та клініку La Catolica

8. Ізраїль. Місцеві медичні заклади займають провідні позиції за якістю догляду та лікуванням пацієнтів. Основною причиною популярності ізраїльського медичного туризму є успішне лікування найскладніших онкологічних патологій, гінекології та кардіохірургії. Медичний туризм в Ізраїлі контролюється законом, прийнятим в січні 2019 року, який регулює діяльність медичних закладів та агентів медичного туризму та запобігає негативному впливу на лікування, допомагає збільшувати доходи економіку за рахунок медичного туризму.

Вартість лікування в Ізраїлі дешевша ніж, наприклад, в США чи Німеччині, та контролюється і встановлюється державою, тому є однаковою як для громадян, так і для іноземців. Різниця лише у типах закладу – в приватних клініках дорожче, що є логічним, серед найпопулярніших – найбільша лікарня в країні «Шеба», лікарня університету Хадасса, Медичний центр Герцлія, лікарня Рамбам та Міжнародний реабілітаційний центр.

9. Абу-Дабі. Місто намагається конкурувати з Дубаєм за першість в секторі медичного туризму в ОАЕ, і виходить непогано. За словами директора туроператорської компанії Nirvana Travel & Tourism, яка активно сприяла розвитку медичного туризму в місті, Абу-Дабі приваблює пацієнтів з більш ніж 80 країн та обслуговує близько 20 000 іноземних пацієнтів в рік. З 2019 року в Абу-Дабі функціонує електронний портал медичного туризму, який

надає міжнародним пацієнтам детальну інформацію про всі медичні пропозиції та заклади охорони здоров'я в місті. Також за допомогою порталу можна отримати доступ до страхових пакетів медичного туризму та інших туристичних послуг, таких як бронювання готелів, транспорту та розважальних заходів.

Лікування в Абу-Дабі приваблює не лише високоякісними медичними послугами, а й тим, що пацієнта огортають доглядом та турботою з моменту прибуття до Абу-Дабі до повного відновлення. Більшість спеціалістів міста мають дипломи західного зразку та ліцензію, та велику частку з них займають іноземці через те, що місцеві жителі не мають великого бажання працювати в медичній сфері. Плюсом також є те, що в Абу-Дабі дуже ретельно підходять до вибору препаратів, наприклад, ті препарати, які в більшості країн вважаються хорошими, тут можуть бути заборонені. В основному це стосується тип препаратів, в яких є вміст наркотичних речовин. Найбільшу кількість іноземних пацієнтів приймають: лікарня Бурджіль (найбільша приватна медична установа в місті), Клівлендська клініка, лікарня Danat Al Emarat (для жінок та дітей), Королівська лікарня NMC та лікарня Ain Al Khaleej.

10. Індія. Індія – це основний гравець в азійському ринку медичного туризму, який дедалі впевненіше займає лідируючі позиції. Високий рівень медицини та низькі ціни зробили її одним з лідерів галузі в регіоні. Пацієнти з понад 100 країн приїжджають туди на лікування, цьому сприяє так звана політика медичної візи, яка дозволяє пацієнтам залишатися в країні до 60 днів, а також пропонує медичну візу для кровних родичів, які бажають супроводжувати пацієнта. Розвитку медичного туризму посприяла також швидка поява нових сучасних приватних клінік, які не поступаються якістю послуг ізраїльським чи німецьким, і лише їм дозволено приймати іноземних пацієнтів. З недавніх пір в країні працює портал медичного туризму для надання пацієнтам доступу до мережі медичних закладів та переліку доступних в країні медичних послуг.

Найбільш затребуваним направленням в Індії є трансплантологія: місцеві лікарі є одними з найкращих в операція по пересадці серці, легень, підшлункової залози та інших органів. Крім того, в країні проводяться успішні операції на відкритому серці, пересадки кісткового мозку, протезування суглобів та пластична хірургія. Найчастіше міжнародним туристам рекомендують такі індійські лікарні: Глобальна лікарня в Мумбаї, лікарня Макса в Делі, лікарня Нараяна в Гургаоні, лікарня Фортіс в Гургаоні та лікарня Меданта в Гуаргоні.

Крім цих країн-лідерів, до списку рейтингу індексу медичного туризму входять ще 36 країн. Проте вони ще поступаються в деяких показниках, хтось за якістю послуг, а хтось за привабливістю самої країни в план економіки чи безпеки. Але не треба виключати факт того, що список лідерів в наступному році зміниться, адже немає жодної країни в цьому списку, яка б не покращувала галузь медичного туризму.

2.3. Актуальні проблеми та перспективні напрями розвитку медичного туризму в світі

Найактуальнішою проблемою не лише для медичного туризму, а й для всього світу є пандемія COVID-19. Туристичні потоки як з медичною метою, так і всі інші, не те що знизилися, вони просто впали до нуля. Тисячі пацієнтів були змушені відкласти лікування, адже кордони закривалися. Індустрія медичного туризму була однією з перших сфер, яка зазнала впливу і, можливо, їй знадобиться найбільше часу для відродження.

COVID-19 мав різноманітний вплив на галузь медичного туризму для різних секторів, включаючи пацієнтів, медичні заклади та лікарів, спеціалістів з туризму та гостинний персонал. Тож, розглянемо кожен з цих секторів окремо [31].

Вплив COVID-19 на пацієнтів: найголовнішою проблемою стало, звичайно ж, відміна авіарейсів та закриття кордонів, адже дістатися до місця лікування просто неможливо. Але, навіть якщо б цього не відбулося, лікарні просто не змогли б прийняти пацієнтів, адже через те, що всюди пріоритетними стали пацієнти хворі на ковід, а планові операції просто скасовуються або переносяться на невідомий термін.

Також важким випробуванням для пацієнтів є стрес та невизначеність через неможливість передбачити та запланувати своє лікування, а, як відомо, стрес лише посилює симптоми хвороб. Ситуація з епідемією залишається незрозумілою і до сьогодні, все ж таки ще не всі країни впевнено стоять на ногах та приймають туристів, жодна людина не може бути впевненою в тому чи будуть пункти перетину кордону відкритими або закритими. Деякі країни вже пускають туристів, вимагаючи лише негативний тест, деякі ще закриті. А деякі вимагають від туристів відбувати двотижневий карантин по прибуттю, але не всі пацієнти можуть мати час та можливість його відбутися.

Вплив COVID-19 на медичні установи: на початку епідемії постала проблема в неможливості проведення планового лікування, згодом пацієнти почали повертатися, але їх можлива кількість обмежена і по сьогодні лише вибірковими пацієнтами, заради зменшення ймовірності зараження великої кількості людей. Кожній медичній установі тепер треба дбати про засоби індивідуального захисту для всіх працівників та ще кращу стерильність і дезінфекцію. Існують в сьогоднішніх реаліях і обмеження щодо відвідуючих та супроводжуючих пацієнтів осіб, це може бути або лише одна особа, або взагалі ж нікого. Загрозою також стає те, що COVID все ж таки дає певні наслідки для тих, хто перехворів. Це можуть бути певні погіршення в роботі організму або навіть збільшений ризик летального результату при хронічних хворобах. Через це ускладнюється робота лікарів, яким треба бути набагато обережнішими та обачливими.

Вплив COVID-19 на туристичну сферу та персонал гостинності: вся туристична бізнес-сфера зазнала значних збитків, а дехто і взагалі розорився.

Перші пів року пандемії всі заклади розміщення взагалі не приймали гостей, а зараз їх кількість дуже обмежена, що є результатом соціального дистанціювання. Тепер кожен заклад має докладати значних зусиль для безпеки працівників та гостей, окрім посиленого очищення приміщень та дезінфекції, всі мають додатково витратити на захисне обладнання для працівників.

Але, брати до уваги лише проблеми на фоні пандемії було б не правильно, тому що проблеми в галузі медичного туризму були і раніше. Наприклад [32]:

Правові питання: у разі, якщо щось піде не за планом, доступ медичних туристів до юридичних відшкодувань стає важким, а інколи навіть і неможливим, тому що іноземний пацієнт не має підтримки в закордонній правовій системі. Можуть виникати проблеми пов'язані з встановленням відповідача, мовними бар'єрами у зборі доказів та юрисдикційні суперечки. Наразі не існує так званої «міжнародної системи скарг» для випадків медичної недбалості, а тому важко подати позов про медичну недбалість через різні стандарти та правила в юрисдикціях кожної країни, особливо це стосується випадків, коли все залежить від доказів, отриманих від лікарів. Крім цього, міжнародний судовий процес дуже дорогий та важкий у реалізації, а побоювання щодо відсутності правового захисту стримує багатьох пацієнтів виїжджати на лікування до інших країн.

Диференціація суспільства: медичний туризм має багато противників і критиків, які дуже переживають за те, що країни, які зацікавлені в розбудові нових медичних центрів для залучення міжнародних пацієнтів, можуть забувати про проблеми місцевих жителів. Тобто, різниця між обслуговуванням іноземців та місцевих жителів буде занадто відчутною, від чого страждає населення.

Обмежений час на лікування та догляд: в більшості випадків, пацієнти приїжджають на відносно невеликий період часу, і така економія обмежує можливості медичних спеціалістів, яким потрібно ущільнювати графік

ведення пацієнта, виключаючи тривалі методи лікування. Після хірургічного втручання та деяких медичних процедур пацієнт має знаходитись під інколи довгим наглядом лікарів, для того аби уникнути ускладнень, з чого виникає наступна проблема.

Післяопераційний догляд: виїжджаючи на лікування до іншої країни, треба одразу потурбуватися про подальший догляд. Багато лікарів можуть відмовлятися від догляду за пацієнтом, який отримував лікування за межами країни, адже вони часто не знайомі з медичним туризмом і турбуються про якість медичної допомоги за кордоном, побоюючись за те, що вони зіштовхнуться з негативними результатами лікування та матимуть проблеми.

Проблема перельотів: більшість міжнародних пацієнтів користується послугами авіаційного транспорту, який дійсно є швидким та комфортним. Проте не у всіх випадках він є найбезпечнішим. Перш за все, це стосується тих, хто переніс хірургічне втручання та хіміо- або гормональну терапію. Сухість повітря, тиск, надлишок вуглекислого газу та недостатня вентиляція можуть призвести до тромбозу та перепадам артеріального тиску. В таких випадках треба заздалегідь консультиватися з лікарями та турбуватися про час, який знадобиться для повного відновлення організму і не поспішати.

Рано чи пізно галузь медичного туризму повернеться до звичайного стану, Всесвітня туристична організація (ЮНВТО) прогнозує, що на відновлення ринку знадобиться два-три роки. Тенденції пост-ковідного медичного туризму будуть наступними [33]:

- Зростаючий попит на комплексне лікування:

Закриті кордони змусили прихильників здоров'я відкласти свої заплановані подорожі. Після відкриття кордонів, з'явиться величезний потік пацієнтів, які бажають отримати комплексне лікування. В той же час, серед бажаючих отримати естетичні процедури, ентузіазму буде менше, доки паніка від вірусу не зникне.

- Зосередження на гігієні та індивідуальному лікуванні:

Фокус уваги пацієнтів буде перенесений на ті країни, де існує відчуття постійного дистанціювання, можливість персоналізованого лікування в менш людних умовах та доступна інфраструктура (виділений особистий житловий простір та транспорт).

- Нова візова політика:

В багатьох країн з'являються нові правила видачі віз. Деякі можуть просити медичну довіку, а коли вакцини проти COVID-19 вже буде вистачати для всього населення планети, багато країн будуть вимагати сертифікат про щеплення, що значно ускладнить процес отримання візи.

- Поява регіональних центрів медичного туризму:

Існує дуже велика ймовірність того, в кожному регіоні з'являться нові центри медичного туризму або ж ті, які укріплять свої позиції. Невеликі країни з хорошою інфраструктурою охорони здоров'я можуть стати альтернативним варіантом пункту призначення для сусідніх країн. Такі центри будуть залучати населення, яке не хоче долати велику відстань та бажає кращого співвідношення ціни та якісного лікування.

- Програма по прильоту лікаря:

Через те, що в 2021 все ще можуть виникати складнощі з потоком пацієнтів, може популяризуватися програма по прильоту лікаря в країну проживання пацієнта, якщо він потребує не занадто складних процедур. Якщо ця програма буде виконуватись ефективно, це призведе до зменшення непотрібних поїздок, а також сприятиме посиленню обміну знаннями серед лікарів та покращенню відносин в галузі охорони здоров'я між країнами.

- Телемедицина\Телеконсультації:

Дослівно телемедицина – це «медицина на відстані». Обидві технології існували на ринку вже досить давно, проте далеко не всі їх використовували. Віртуальні прийоми в умовах всесвітнього локдауну – один з найбезпечніших варіантів консультації пацієнтів. Найближчим часом основним глобальним напрямком телемедицини стане моніторинг стану здоров'я і основний інтерес у пацієнтів викликатимуть рішення, що дозволять відстежувати основні

фізіологічні показники, особливо після хірургічних втручань та при хронічних захворюваннях. Також телемедицина дуже сприяє на обмін знань між лікарями, адже прямі трансляції хірургічних втручань, коли більш досвідчений лікар може дистанційно контролювати дії своїх колег, також належать до цього напрямку.

Висновки до 2 розділу

У другому розділі проаналізовано сучасний стан та розмір ринку медичного туризму, досліджено систему розробки Індексу медичного туризму та розглянуто стан розвитку галузі у десяти країн-лідерів рейтингу. Проаналізовано методи популяризації медичного туризму серед населення та виділено актуальні проблеми та перспективні напрями розвитку медичного туризму в світі.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ НА ТУРИСТИЧНИЙ РИНОК УКРАЇНИ

3.1. Сучасний стан та проблеми розвитку медичного туризму в Україні

Медичний туризм став одним із найпопулярніших сучасних напрямлень туризму, що пов'язано із глобалізацією суспільства. Об'єм інвестицій, які вкладаються в цю галузь, збільшується кожного року. Медичний туризм знаходиться на перетині двох сфер – медицини та економіки і через те, що медичні туристи більш платоспроможні за звичайних туристів, розвинуті країни вважають дану галузь пріоритетною для економіки.

В'їзний медичний туризм популяризувався в Україні не так давно. Великим кроком стало створення Української Асоціації Медичного Туризму в 2013 році. УАМТ – це некомерційна організація, головним завданням якої є популяризація України як напрямку медичного туризму, підвищення якості медичних послуг в країні та допомога місцевим жителям в закордонному лікуванні, яка також є членом Всесвітньої Асоціації Медичного Туризму та представлена в Громадській Раді при МОЗ України. За невеликий час існування організація досягла величезних результатів та стала однією з найактивніших та авторитетніших асоціацій медичного туризму серед країн Центральної та Східної Європи. Сьогодні до асоціації входить більше 100 державних медичних організацій та міжнародні клініки з 14 країн світу [34].

Основними перевагами України є її географічне положення на сході Європи і транзитних транспортних шляхів та цінова політика, вартість медичних послуг, яка в два-три рази менше, ніж в найпопулярніших центрах медичного туризму, відсутність черг, та велика кількість професіональних лікарів з успішними результатами. Україна, в перспективі, може конкурувати з провідними країнами світу в багатьох галузях медицини. Більш за все це стосується клінік репродукції, стоматології, офтальмології, що обладнанні

сучасним устаткуванням та мають кваліфікованих співробітників, які показуються вражаючі результати лікування [35].

Пояснити зацікавленість в українських медичних послугах дуже просто: Національному інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова протезування клапана в Україні коштує 4 000 євро, а за кордоном – 40 000 – 60 000 євро. При чому, різниці в якості проведення операції фактично немає, до того ж, іноземцям в даному закладі надаються VIP-палати, які є такими ж комфортними, як і за кордоном. За останні 7 років в Інституті лікували пацієнтів з близько 25 країн, проте потік пацієнтів був не масовим, здебільшого, іноземний пацієнт був рідкістю та виключенням із правил. Для кращого розуміння стану ринку медичного туризму в країні, його сильних та слабких сторін, допоможе створення SWOT-аналізу (див. Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

SWOT-аналізу ринку медичного туризму в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - <u>Наявність професійних лікарів та клінік;</u> - <u>Вигідне географічне положення країни;</u> - <u>Цінова доступність послуг;</u> - <u>Відносно вільний ринок для нових сучасних підприємств;</u> - <u>Бажання до подорожей в іноземців.</u> 	<ul style="list-style-type: none"> - <u>Насприятлива політико-економічна ситуація;</u> - <u>Відсутність законодавчо - правових засад існування медичного туризму;</u> - <u>Погано розвинена туристична інфраструктура;</u> - <u>Недосконала інвестиційна політика;</u> - <u>Висока конкуренція з боку іноземних гравців.</u>
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - Акредитація та сертифікація більшої кількості закладів (JCI, QHA, ISO 9001 та ін.) - Розвиток нових галузей медицини; - Підвищення привабливості інвестицій в галузь; - Зростання світових та регіональних ринків медичного туризму. 	<ul style="list-style-type: none"> - Погіршення політико-економічної ситуації; - Зростання конкуренції на рівні країн та <u>клінік;</u> - Неспроможність гравців створити конкурентоспроможний продукт.

Джерело: розроблено автором

За даними УАМТ, на сьогоднішній день найпопулярнішими напрямками для іноземців в Україні є: репродуктивна медицина, клітинна терапія – лікування стовбуровими клітинами, кардіохірургія, стоматологія та офтальмологія. При цьому стверджується, що якість надаваних послуг є рівною зарубіжним клінікам [36].

Єдиного рейтингу найкращих медичних закладів України не існує, проте можна виділити топ-10 згідно з відгуками пацієнтів та здатністю приймати іноземних відвідувачів на найвищому рівні (Див. рис.3.2):

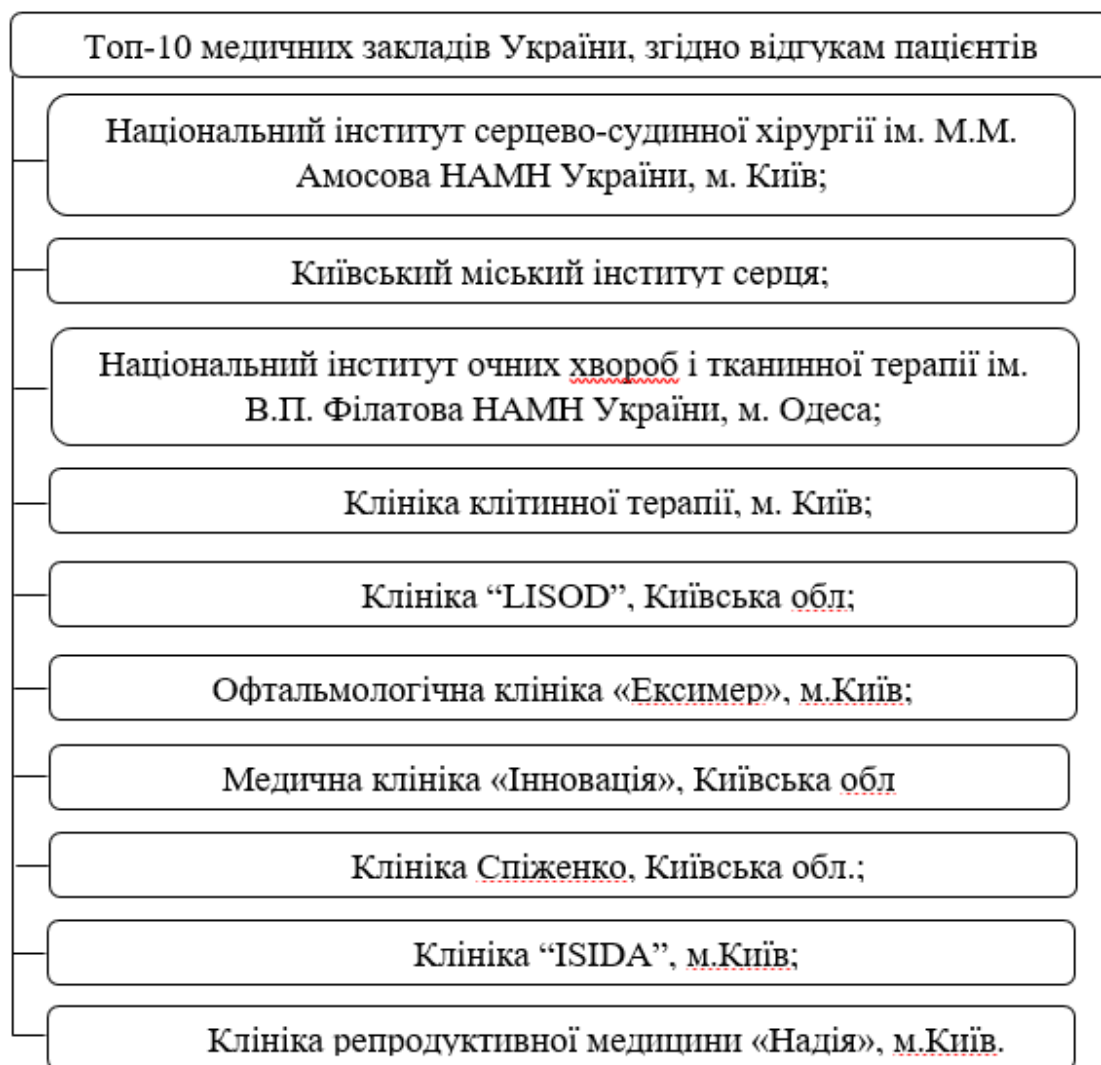

Рис. 3.2. Топ-10 медичних закладів України згідно з відгуками споживачів

Джерело: розроблено автором

Вважається, що гарним стимулом для розвитку медичного туризму було Євро-2012 та Євробачення-2016, адже в цей час клініки, які хотіли підняти свій рівень до міжнародного, зробили все для дієвих маркетингових кампаній, а в допомогу їм, туристичні агенції пропонували вигідні пакети.

Сучасна ситуація з медичними туроператорами та агентствами в Україні далеко не найкраща. Фірм, які б надавали послуги з організації медичних турів, при цьому були надійними та популярними серед українців, дуже мало. Наразі можна говорити лише про 4 надійні компанії:

- Sofort Med – спеціалізується на супроводі лікування в клініках Німеччини. Допомагають українцям організувати поїздки для таких напрямків: онкологія, стоматологія, ортопедія, пластична хірургія, кардіологія та гінекологія. Послуги компанії є фіксованими і не залежать від рахунку клініки. Клієнт обирає один з трьох стандартних пакетів супроводу: lite – трансфер в одну сторону, 3 години медичного перекладу та 3 сторінки письмового медичного перекладу, comfort – трансфер, 15 годин медичного перекладу та 10 сторінок медичного тексту, business – трансфер, 30 годин медичного перекладу та письмовий переклад без обмежень [37].

- MediGlobus – компанія організовує лікування в більш ніж 23 країни за 60-ма напрямками та співпрацює з понад 300-ма медичними закладами по всьому світі. Співробітники компанії організовують поїздку за всіма етапами: вибір медичного закладу, лікаря, візова підтримка, бронювання квитків, бронювання готелю, трансфер в лікарню, переклад документів та усний переклад [38].

- MedGlobal – міжнародний провайдер з підбору та організації лікування за кордоном. Компанія організовує поїздки враховуючи всі етапи: збір медичних документів, вибір клініки та спеціаліста, розрахунок вартості лікування, отримання візи, прибуття та зустріч в аеропорту, переклад документів, послуги перекладача. Провайдер має лікарні-партнери в Туреччині, Австрії, Німеччині, Швейцарії та Ізраїлі і організовує лікування будь-якого профілю [39].

- MedTour – надають такі послуги: бронювання візиту до лікаря, думка від провідних спеціалістів галузі, візова підтримка, організація перельотів, бронювання готелю, організація трансферу та цілодобовий онлайн-супровід під час та після поїздки. Фірма співпрацює з клініками в багатьох країнах світу та організовує лікування будь-якого профілю [40].

Найактуальнішою проблемою для України, так само як і для всього світу, є пандемія COVID-19, яка повністю зупинила світовий ринок туризму. Тисячі пацієнтів були змушені відкласти лікування, адже кордони закривалися. Індустрія медичного туризму була однією з перших сфер, яка зазнала впливу і, можливо, їй знадобиться найбільше часу для відродження. Станом на початок 2021 року, коли деякі країни вже почали відкривати свої кордони, в Україну все ще не просто потрапити, а тому говорити про медичний туризм останнього року дуже важко, адже його просто не було. Пандемія сильно вдарила по державній системі охорони здоров'я, яка і досі не справляється навіть з лікуванням місцевих жителів, не кажучи вже про іноземних пацієнтів.

Наступна важлива проблема - збирання статистичних даних про кількість медичних туристів, адже при перетині кордону ніхто не фіксує кількість іноземних пацієнтів, а організовувати такі поїздки можуть медичні туроператори, благодійні фонди або самі пацієнти, і через це дізнатися хоч якусь приблизну статистику можна лише від окремих компаній, які приймають пацієнтів. Так, єдину відому нам статистику представила УАМТ у 2019 заявила, згідно з якою Україна прийняла 65 000 пацієнтів, які принесли в державний бюджет близько 182 млн. \$, в середньому витрачаючи по 2800\$ за поїздку. Наразі найбільшу кількість медичних туристів приймає, звичайно ж, Київ, тут зосереджено багато сучасних достойних медичних центрів та найбільш розвинена інфраструктура, в тому числі і туристична. Основними центрами прийому іноземних пацієнтів є Київський міський Центр серця, онкологічні клініки ЛІСОД, Інновація, клініка Спіженко, деякі приватні багатопрофільні медичні заклади та клініки клітинної терапії [41].

Але для ефективнішого розвитку галузі в країні, треба робити нахил не лише столицю, а й на регіональний розвиток, адже кожна область України здатна стати медичним центром. В кожному регіоні є велика кількість медичних інститутів з гарними спеціалістами та застарілих курортів з належним зовнішнім середовищем та природою, на базі яких можна зробити повноцінні медичні центри, в яких пацієнти зможуть поєднувати лікування з насолодженням відпочинку на природі.

Проте, гострим є питання якості медичних послуг, адже далеко не всі медичні установи готові до прийому іноземних пацієнтів. Основним гравцями на ринку медичного туризму, та й медицини загалом, в Україні є, звичайно ж, приватні клініки, яких стає дедалі більше, сервіс в них максимально наближений до європейського, а спеціалістів для роботи обирають найкращих. Що до державних лікарень, то вони ще не готові до такого кроку, адже там немає налагодженого сервісу, більшість з них застарілі та не мають належного медичного обладнання та комфортних умов для утримання пацієнтів, і не рідко зустрічаються некомпетентні лікарі. І варто відмітити, що деякі з них, особливо в невеликих населених пунктах, не готові навіть до прийому місцевих жителів, не кажучи вже про іноземців.

Певне гальмування ефективного розвитку медичного туризму в Україні також пов'язано зі старою інфраструктурою та низьким рівнем сервісних послуг. Відсутність нормальної спеціалізованих туроператорів спіткає до співпраці з посередниками, що спричиняє зайві витрати та затримку процесу лікування.

Багато іноземців при виборі місця лікування звертає увагу на наявність у нього міжнародної сертифікації. Прийнято вважати, що найпрестижнішою з усіх сертифікацій є JCI (Joint Commission International), якої акредитовано заклади в понад 40 країн світу. Проте для України це є черговою проблемою, адже лише один національний заклад має міжнародну акредитацію JCI, у грудні 2019 році пологовий будинок «Лелека» у м. Києві став першим в країні, хто отримав Золоту медаль якості JCI. Всього декілька українських приватних

клінік має сертифікат ISO 9001 (Клініка репродуктивної медицини ім. академіка В.І Грищенка, «Добробут», «Борис», онкологічна клініка «Інновація» та ін.), який є загально визнаним у всьому світі і застосовується більш ніж 190 країнами. Варто також виділити Державний інститут серця, який в 2015 році отримав акредитацію QHA (Велика Британія), яка прирівняла клініку до провідних постачальників медичних послуг в світі.

Державна галузь охорони наразі є не дуже привабливою для інвестицій, в тому числі і міжнародних, більшою мірою це спричинено відсутністю чіткої законодавчої бази. З правової точки зору, медичного туризму в Україні просто не існує, оскільки відсутня як нормативна база, так і чіткі правила ліцензування суб'єктів медичного туризму. А для приваблення інвестицій, в першу чергу, має бути встановлення правил та гарантії державно-приватного партнерства. Першим кроком стане прийняття окремого закону про медичний туризм, прикладом для якого може бути ізраїльський закон «Про медичний туризм» 2019 року, який повністю відрегулював галузь, чітко визначивши умови реєстрації та ведення діяльності агентів медичного туризму, медичних установ та медичних туристів 42].

З попередньої проблеми впливає також окреме питання щодо національної системи страхування пацієнтів та лікарів, що також перешкоджає розвитку в'їзного туризму і роботі українських клінік з зарубіжними страховими компаніями. В більшості розвинених країн сьогодні є страхування відповідальності лікарів та клінік, що надає пацієнтам впевненості у своїй безпеці та компенсації при шкоді здоров'ю. А в Україні, навпаки, більшість клінік знімають з себе відповідальність, заздалегідь зазначаючи в договорі, що вони не несуть ніякої відповідальності у разі проблем та негативних наслідків. Хоча, за останні роки, побільшало закладів, які поділяють відповідальність із зарубіжними страховими компаніями.

Ще одна не менш важлива проблема – питання трансплантації. Те, що Україна має достатню кількість лікарів-професіоналів в області трансплантації – це факт. Це підтверджують цифри: в 2019 році було проведено 78 операцій з

пересадки органів, а в 2020 – вже понад 200, проте проводити такі операції може лише декілька закладів, які мають відповідну ліцензію. Отже, це свідчить про те, що напрямок трансплантології – міг би стати провідним для медичного туризму. Але проблема криється в законодавстві. В 2018 році відбулася спроба оновити систему трансплантології і був прийнятий Закон «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів», який виявився досить суперечливим і його довелося змінювати. І на сьогоднішній день діє лише пілотний проект від МОЗ, який стосується посмертного донорства зі згоди родичів померлої людини. Тобто, коли уряд остаточно врегулює діяльність даної системи пересадки органів, можна буде казати про те, що в Україні з'явиться новий напрямок медичного туризму, який допоможе їй вийти на новий рівень розвитку [43].

3.2. Шляхи впровадження світового досвіду з розвитку медичного туризму в Україні

Як відомо, від розвитку медичного туризму виграє не лише сектор приватних клінік, а й економіка загалом: в Українській Асоціації Медичного Туризму підрахували, що в 2018-2019 роках медичні туристи на лікування в Україні витрачали по 150 мільйонів доларів. Віолетта Янишевська (президент УАМТ) розповідає: «Пацієнт в середньому живе в країні вибору близько тижня і приїжджає найчастіше з одним-двома супутниками. А якщо поррахувати, що вони живуть, їдять і витрачають гроші як туристи, то це ще додаткові 60 мільйонів»

Україна має брати приклад з країн, які відомі своїми досягненнями в галузі медицини та вдало заробляють на цьому кошти. Серед таких: Ізраїль, Туреччина, Німеччина, ОАЕ та Сінгапур. Німецькі та ізраїльські клініки мають настільки велику популярність, довіру та сталий потік клієнтів, що вже не потребують додаткової рекламної кампанії. Деякі експерти також

вважають, що ту гарну репутацію, яку має ізраїльська медицина, допомогли отримати радянські лікарі, які виїхали туди в кінці ХХ ст.

Щодо Туреччини, то вона має свій особливий шлях у розвитку медичного туризму, тут галузь підтримує спеціально розроблена державна програма, яка фінансує медичні інновації, створення нових клінік, навчання лікарів та участь країни в міжнародних виставках і симпозиумах. Саме це є причиною того, що за останні 10 років країна стала одним із лідерів світового ринку медичного туризму, а також лідером за кількістю клінік, які мають акредитацію JCI. До того ж, країна приваблює іноземних пацієнтів цінами на квитки: авіакомпанія Turkish Airlines, 49% відсотків якої належить державі, дає своїм пацієнтам знижки на квитки у 50%.

Для повноцінного функціонування медичного туризму як пріоритетної галузі господарства, необхідно як на державному, так і на регіональному рівнях, реалізувати такі завдання:

- Розробити систему ефективних стимулів щодо розвитку державної медицини і нового конкурентного продукту;
- Модернізувати процес клінічного лікування;
- Створити або модернізувати відповідну матеріально-технічну базу;
- Поліпшити туристичної та транспортної інфраструктури;
- Збільшити кількість клінік, спеціалізованих на прийманні міжнародних пацієнтів;
- Здійснити перепідготовку медичних кадрів та підвищення кваліфікації спеціалізованих туристичних агентів та туроператорів;
- Покращити або розробити ефективний процес фінансування галузі;
- Впровадити систему державно-приватного партнерства;
- Розробити ефективну систему взаємодії з громадськими організаціями та інститутами влади для вирішення галузевих проблем;
- Пропонувати нові продукти медичного туризму та виходити з ними на міжнародний ринок;
- Створити спеціалізовані туристичні агентства;

- Проводити великі маркетингові кампанії, задіювати міжнародні ЗМІ, міжнародні портали медичного туризму, брати участь у виставках та взаємодіяти з міжнародними агентствами медичного туризму.

Україна має всі шанси повторити успіхи інших, оскільки попит на якісні та доступні медичні послуги зростає. Для цього потрібно лише розробити та реалізувати відповідні кроки. Одним із таких кроків може стати створення кластерів медичного туризму. Науковці виділяють такі економічні функції туристичних кластерів [44]:

- Можливість використовувати продукти однієї галузі регіону для потреб іншого;
- Збільшення податкових прибутків до бюджету;
- Зниження фінансових ризиків членів кластеру;
- Приплив іноземної валюти;
- Підвищення інвестиційного потенціалу членів кластеру;
- Приплив інвестиційних ресурсів у сферу економічної діяльності;
- Додаткова підтримка розвитку інноваційних технологій;
- Підвищення рівня конкурентоспроможності регіону;
- Зменшення бар'єрів для доступу до ринків товарів, сировини та робочої сили.

Також створення туристичних кластерів має певні соціальні функції:

- Зростання зайнятості населення;
- Практичне використання природного та культурного потенціалу регіону;
- Більш швидка реакція на потреби споживачів медично-туристичних послуг;
- Ефективніше застосування нових ринкових тенденцій для соціально-економічного розвитку регіону;
- Поліпшення якості вироблюваної продукції та надаваних послуг.

Ядром кластеру медичного туризму є продуценти медичних послуг та виробники-посередники. Продуцентами вважаються лікарні, медичні

установі, лікувально-профілактичні засоби, вони безпосередньо несуть відповідальність перед пацієнтами та виробниками-посередниками за якість надаваних послуг. Виробники-посередники – це медичні туроператори, національні чи закордонні організації медичного туризму, які мають в своїй структурі підрозділи, спеціалізовані на організації медичних поїздок. До того ж, в структурі медичного туристичного кластеру обов'язково мають бути наявними освітні заклади, які готують медичних та туристичних фахівців для подальшої роботи в цьому ж кластері [45].

Великою перевагою України в створенні даних кластерів є можливість з легкістю поєднувати надання медичних послуг між виробниками-продуцентами різних категорій. Тобто, пацієнти, які подорожують з метою, наприклад, стоматологічного туризму, в цей час можуть жити в санаторно-курортному чи будь-якому іншому оздоровчому чи медичному закладі, і отримувати там додаткові лікувальні послуги.

Основним координатором відносин в кластері медичного туризму може бути Українська Асоціація Медичного Туризму. До елементів та органів управління кластером можна віднести державні органи влади: МОЗ, Департамент туризму та курортів, обласні та міські адміністрації. А оскільки законодавча база, що регулювала б діяльність кластерів, відсутня, то організувати роботу кластерів могли б відповідні новостворені громадські організації [46]. В Україні перспективу створення кластеру медичного туризму мають Одеська та Київські області, це зумовлено наявністю великої кількості приватних медичних закладів та курортної бази.

Одеська область має велику кількість лікувально-профілактичних установ, зокрема, лише в місті Одеса їх близько 50-ти, в яких працює 25 Заслужених лікарів України, 12 докторів медичних наук та 109 кандидатів медичних наук. Проте, для створення кластеру недостатньо лише професійних лікарів та установ, має бути наявна розвинена супутня інфраструктура, з чим, на жаль, область має проблеми. Тому на сучасному етапі створення медичного кластеру області залишається лише в перспективі [47]. Київська ж область, на

сьогодні, має більше перспектив створення кластеру вже зараз, адже вона, як столиця, має найрозвиненішу інфраструктуру в країні.

Також, в 2019 році у Львові відбулося оголошення про створення та реєстрації Громадської спілки «Львівський кластер медичного туризму», який очолив депутат Львівської міської ради Андрій Рікота. Серед засновників кластеру є відома Міжнародна реабілітаційна клініка професора Козявкіна та ще 8 приватних клінік міста Львова та області, які пропонують повний комплекс медичних послуг [48].

Одним з найефективніших способів розвитку медичного туризму є запровадження державно-приватного партнерства. Ця система дасть медичним закладам економічну свободу і, відповідно, інструменти підвищення якості своїх послуг. За допомогою інвестицій, лікарні підвищать рівень комфортності та матимуть можливості придбати сучасне обладнання. Дане партнерство зменшить розрив між державними та приватними медичними закладами, і вони, нарешті, матимуть рівні можливості та зможуть конкурувати між собою, а кошти, які надходитимуть від іноземних туристів, наповнять бюджет країни [49].

Сьогодні можна казати про те, що України робить перша позитивні кроки до повноцінного розвитку медичного туризму. По-перше, все більше закладів мають наміри отримати міжнародну акредитацію та роблять все для цього. По-друге, великі досягнення робить УАМТ, наразі вона є однією з найкращих в Центральній та Східній Європі. А також в 2020-2021 роках вона є головуючою Асоціацією у Всесвітній асоціації медичного туризму, даний статус має дати Україні можливості стрімкого розвитку в галуззі медичного туризму. По-третє, в 2019 відбулося зрушення в питанні безвізу для медичних туристів з низки країн, громадяни яких найчастіше приїжджають в Україну задля лікування, про що повідомив президент України на зустрічі, яка була присвячена розвитку медичного туризму в місті Трускавець. Варто відмітити, що дане питання було одним з пріоритетів в галузі.

Отже, для впровадження досвіду іноземних держав з розвитку медичного туризму в Україні, має бути розроблена стратегія з чітко визначеними етапами, яка буде контролюватися та спонсоруватися державними органами та допоміжними приватними інвестиціями. Україна має всі шанси в найближчій перспективі стати однією з найкращих в Європі, адже має всі необхідні для цього передумови.

Висновки до 3 розділу

У третьому розділі було проаналізовано сучасний стан розвитку медичного туризму в Україні, проведено SWOT-аналіз ринку, визначено найпопулярніші напрямки медичних послуг для іноземців в країні. Визначено найбільші актуальні проблеми галузі на рівні держави та запропоновано шляхи покращення та пришвидшення розвитку медичного туризму в Україні.

ВИСНОВКИ

В результаті виконання дипломної роботи було визначено, що в своєму найширшому розумінні, медичний туризм являє собою «подорожі за межі місця проживання особи з метою отримання медичного лікування, діагностики стану здоров'я, хірургічного лікування або терапії в поєднанні з дозвіллям та відпочинком». Основними факторами його розвитку стали такі причини, як висока ціна на медичні послуги в рідній країні, високий рівень медицини та більш сучасні технології лікування в інших країнах, бажання мати висококваліфікований рівень сервісу, можливість отримати медичну послугу якомога скоріше, без очікування та великих черг, бажання конфіденційного лікування та можливість отримати медичні послуги, які заборонені в країні проживання.

Доведено, що медичний туризм відіграє величезну роль для країн, які приймають іноземних туристів. Загалом, він сприяє швидшому економічному розвитку країни, створенню додаткових джерел доходу, збільшенню кількості нових закладів охорони здоров'я та підвищує загальний рейтинг та престиж країни. Для населення країни він створює нові робочі місця та надає доступ до якісних медичних послуг та технологій. Медичний туризм дає змогу країнам, які мають довжелазні черги на отримання тих чи інших процедур, зменшити ці черги та звільнити місця саме завдяки можливості відправити пацієнтів в інші країни, де вони можуть пройти процедуру швидко, а інколи навіть дешевше. При цьому не перенавантажуючи власну систему охорони здоров'я.

Ще один аспект, який не можна залишити без уваги, це те, що розвиток медичного туризму запобігає плинності кадрів або плинності «мізків». В країні, де медична галузь розквітає, талановиті медичні працівники навіть не думають про міграцію в пошуках кращих можливостей. Загалом, зростання попиту на отримання медичних послуг в країнах, що розвиваються, призводить до збільшення інвестицій не тільки в цю сферу, а ще й в транспорт

та інші супутні інфраструктурні сектори; а також, до збільшення зусиль щодо поліпшення інфраструктури та якості надання медичної допомоги.

В процесі виконання дипломної роботи стало зрозуміло, що сьогодні глобальний ринок медичного туризму вже сформувався зі своєю інфраструктурою (менеджментом, органами акредитації, агентствами та спеціалістами в сфері медичних подорожей). Навіть при фінансовій кризі, медичний туризм буде розвиватися та впливати на національні системи охорони здоров'я. Найпопулярнішим напрямком в 2020 році виявилася косметична хірургія, її частка становила 17%, це пов'язано з тим, що пластична хірургія стала більша поширеною та прийнятною. Найбільшим попитом користуються такі послуги, як пересадка волосся, підтяжка обличчя, ринопластика та інші. Топ-5 країн цього напрямку – Південна Корея, Іспанія, Туреччина, США та Бразилія.

Щодо регіонального розподілу ринку медичного туризму, то лідером наразі є ринок Азійсько-Тихоокеанського регіон, його розмір у 2020 році становив 7,79 млрд. доларів. На Азійсько-Тихоокеанському ринку очікується потужний розвиток медичного туризму за рахунок країн, що розвиваються, які поступово рухаються до технологічного прогресу та якісної медицини.

Провівши аналіз функціонування ринку медичного туризму, було визначено його основні проблеми і найактуальнішою, звичайно ж, є пандемія COVID-19, адже тисячі пацієнтів були змушені відкласти лікування, через закриття кордонів. Індустрія медичного туризму була однією з перших сфер, яка зазнала впливу і, можливо, їй знадобиться найбільше часу для відродження. Але проблеми були і до пандемії, це – правові питання (складнощі отримання юридичних відшкодувань, через те, що іноземний пацієнт не має підтримки в закордонній правовій системі), диференціація суспільства (критики медичного туризму побоюються за те, що країни, які зациклюються на розбудові нових медичних центрів для залучення міжнародних пацієнтів, можуть забувати про проблеми місцевих жителів),

обмежений час на лікування та догляд, складнощі післяопераційного догляду та проблема перельотів.

Провівши аналіз ринку медичного туризму в Україні, можна зробити висновок, що в країні наявні медичні центри та лікарі, які мають досвід та необхідні технології для лікування, проте ще досі немає чітких критерій якості та потрібної інформаційної бази для зручного пошуку інформації про послуги та медичні центри, в яких їх можна отримати, немає якісної супутньої інфраструктури та ефективного державного регулювання галузі.

Проте, Україна, в перспективі, може конкурувати з провідними країнами світу в багатьох галузях медицини. Більш за все це стосується клінік репродукції, стоматології, офтальмології, що обладнанні сучасним устаткуванням та мають кваліфікованих співробітників, які показуються вражаючі результати лікування. Для цього потрібно лише розробити та реалізувати відповідні кроки. Одними із таких кроків може стати створення кластерів медичного туризму та запровадження державно-приватного партнерства. І найголовніше – обов'язково необхідна розробка стратегії розвитку медичного туризму в країні з чітко визначеними етапами, яка буде контролюватися та спонсоруватися державними органами та допоміжними приватними інвестиціями. Україна має всі шанси в найближчій перспективі стати однією з найкращих в Європі, адже має всі необхідні для цього передумови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Медичний туризм: теорія та практика: навч. посіб. / М. П. Мальська, О.Ю. Бордун -К.: “Центр учбової літератури”, 2018. - 128 с.
2. Бабкин А. В. Специальные виды туризма / А. В. Бабкин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с.
3. Lunt N., Smith R., Exworthy M., T.Green S., Horsfall D., Mannion R. Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review // OECD Publications Service, 2011. - 55 с.
4. Герасимов П.А. Особенности поставки и потребления медицинских услуг в современных международных экономических отношениях / П.А. Герасимов // Российское предпринимательство, 2013. – № 22 (244) / ноябрь. – С. 215–244.
5. Медицинский туризм как сфера бизнеса. Галкин В.В.: веб-сайт. URL: <http://vadim-galkin.ru/articles/medical-business/medicaltourism> (дата звернення: 18.02.2021)
6. Bookman, M. Z. and Bookman K.R. Medical Tourism in Developing Countries. - New York, Palgrave Macmillan, 2007.
7. Романів О. Географія медичного туризму Європи / Оксана Романів// Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний зб. наукових праць – Х.: ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2010. – Вип. 8(1). – С. 79-84.
8. Баєв В.В. Характеристика структурних елементів ринку медичного туризму / В.В. Баєв// Ефективна економіка № 3. – Д.: ДКС-центр, 2015
9. Health Care in the Global Economy. Horowitz M.D.: веб-сайт. URL: <http://web.nchu.edu.tw/pweb/users/hychuo/lesson/5877.pdf> (дата звернення: 22.02.2020)
10. Medical Tourism: Globalization of the Healthcare Marketplace: веб-сайт. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2234298/> (дата звернення: 27.02.2021)

11. Li H., Cui W. Patients without borders. The historical changes of medical tourism / Hao Li, Wendy Cui // University of Western Ontario Medical Journal. – 2014. – с. 20-22
12. Тастанбекова Ш. О. Медицинский туризм: история развития, сущность и основные составляющие / Ш. О. Тастанбекова // International Scientific and Practical Conference “WORLD SCIENCE”. - 2016. - с. 46-50
13. Марченко О. Г. Мировой медицинский туризм смещается в страны АТР. Аналитический обзор / О. Г. Марченко // Современные проблемы науки и образования. – 2013. – № 6. – с. 462
14. Asia Pacific Medical Tourism Market Research Report. Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, Forecast (2020 to 2025).Market Data Forecast: веб-сайт. URL: <https://www.marketdataforecast.com/market-reports/asia-pacific-medical-tourism-market> (дата звернения: 24.03.2021)
15. North America Medical Tourism Market Research Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, Forecast (2020 to 2025).Market Data Forecast: веб-сайт. URL: <https://www.marketdataforecast.com/market-reports/north-america-medical-tourism-market> (дата звернения: 24.03.2021)
16. Europe Medical Tourism Market Research Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, Forecast (2020 to 2025).Market Data Forecast: веб-сайт. URL: <https://www.marketdataforecast.com/market-reports/europe-medical-tourism-market> (дата звернения: 24.03.2021)
17. Latin America Medical Tourism Market Research Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, Forecast (2020 to 2025).Market Data Forecast: веб-сайт. URL: <https://www.marketdataforecast.com/market-reports/latin-america-medical-tourism-market> (дата звернения: 24.03.2021)
18. Middle East & Africa Medical Tourism Market Research Industry Analysis, Size, Share, Growth, Trends, Forecast (2020 to 2025).Market Data Forecast: веб-сайт. URL: <https://www.marketdataforecast.com/market-reports/middle-east-and-africa-medical-tourism-market> (дата звернения: 24.03.2021)

19. Market Tourism Market – Growth, Trends, Covid-19 impact and forecast (2021-2026): веб-сайт. URL: <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/medical-tourism-market> (дата звернення: 24.03.2021)
20. Medical Tourism Association: веб-сайт. URL: <https://www.medicaltourism.com/> (дата звернення 27.03.2021)
21. Воробйов Є. М., Гапонова Е. О. Телемедичні технології на світовому ринку медичних послуг // Молодий вчений. 2017. Вип. 7 (47). С. 413–416
22. Климин В.Г., Мальцева Ю.А., Дайхес А.Н., Вдовин К.Э., Князева Е.Г. Маркетинг в медицинском туризме / В.Г. Климин, Ю.А. Мальцева, А.Н. Дайхес, К.Э. Вдовин, Е.Г. Князева—М: Комментарий, 2020. 158 с.
23. Global Healthcare Travel Council: веб-сайт. URL: <https://globalhtc.org/> (дата звернення 02.04.2021)
24. International Healthcare Research Center: веб-сайт. URL: <https://www.healthcareresearchcenter.org/> (дата звернення 02.04.2021)
25. International Association of Physicians Medical Tourism: веб-сайт. URL: <https://medtourdoctors.com/> (дата звернення 02.04.2021)
26. The International Travel Journal: веб-сайт. URL: <https://www.imtj.com/> (дата звернення 02.04.2021)
27. Medical Tourism Magazine: веб-сайт. URL: <https://www.magazine.medicaltourism.com/> (дата звернення 02.04.2021)
28. TreatmentAbroad: веб-сайт. URL: <https://www.treatmentabroad.com> (дата звернення 02.04.2021)
29. Medical Tourism Index. Construct: веб-сайт. URL: <https://www.medicaltourism.com/mti/mti-construct> (дата звернення 16.03.2021)
30. Medical Tourism Index 2020-2021: веб-сайт. URL: <https://www.medicaltourism.com/mti/home> (дата звернення 16.03.2021)
31. Jurkowski E.T., Agbeh A.O. Medical tourism: An Emerging Terrain with Covid-19 / Elaine T. Jurkowski, Anthony O. Agbeh // Journal of Tourism & Hospitality. – 2020. – Vol.9

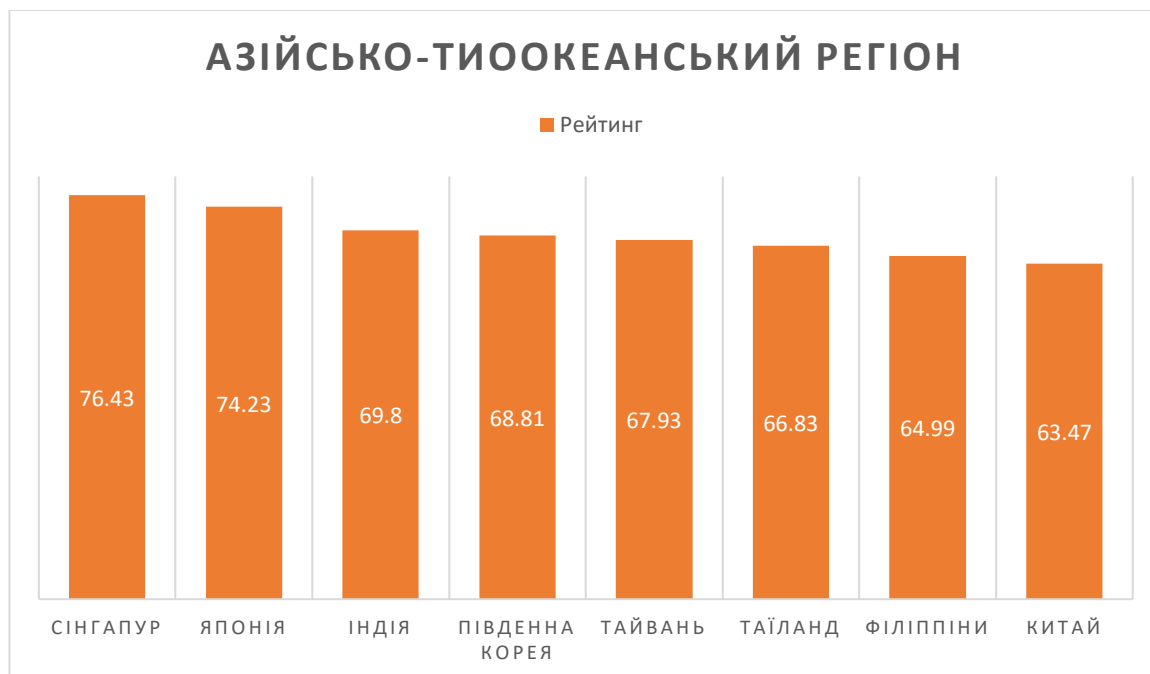
32. Whitlock J. Risks and Benefits of Medical Tourism. Verywell Health: веб-сайт. URL: <https://www.verywellhealth.com/understanding-medical-tourism-4069869> (дата звернення 02.04.2021)
33. Shukla R. Medical Tourism Trends Post Covid-19. IndiaMedToday: веб-сайт. URL: <https://indiamedtoday.com/medical-tourism-trends-post-covid-19/> (дата звернення 05.04.2021)
34. Українська Асоціація Медичного Туризму: веб-сайт. URL: <http://uamt.org.ua/UA/> (дата звернення 07.04.2021)
35. Гапонова Е. О. Ринок медичних послуг в Україні: проблеми та протиріччя // East European Scientific Journal. Warsaw, Poland. 2016. Vol. 3, № 2 (6). P. 24–26.
36. Медичний туризм в Україні: можливості vs реальність. VZ Ваше здоров'я: веб-сайт. URL: <https://www.vz.kiev.ua/medychnyj-turyzm-v-ukrayini-mozhlyvosti-vs-realnist/> (дата звернення 11.04.2021)
37. Sofort Med: веб-сайт. URL: <https://www.sofortmed.com/> (дата звернення 14.04.2021)
38. MediGlobus: веб-сайт. URL: <https://mediglobus.com/> (дата звернення 14.04.2021)
39. MedGlobal: веб-сайт. URL: <https://medglobal.in.ua/> (дата звернення 14.04.2021)
40. MedTour: веб-сайт. URL: <https://medtour.help> (дата звернення 14.04.2021)
41. Лепешина О. Проблеми ведення статистичної звітності медичного туризму в Україні [Електронний ресурс] / Олена Лепешина // МедЕксперт. – 2015. – URL: <https://medexpert.ua/ua/medichnij-zaklad/31-medichnij-zaklad/pro-runku-v-iznoho-medychnoho-turyzmu-v-ukraini> (дата звернення 12.04.2021)
42. Баєв В.В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні / В.В. Баєв - Агросвіт № 7, 2015. - с. 35-38

43. Трансплантологія: реалії та перспективи у рамках української медицини: веб-сайт. URL: <https://health-ua.com/article/63757-transplantologya-real-taperspektivi-uramkah-ukransko-meditcini> (дата звернення 17.04.2021)
44. Малімон В. В. Інструменти стимулювання розвитку регіонального ринку медичного туризму / В. В. Малімон // Фінансово-кредитне стимулювання розвитку територіальних суспільних систем : Міжнар. науково-практ. конфер. молодих вчених та студентів : тези допов., 23 березня 2012 р. – Луцьк, 2012. – С. 168–169.
45. Баєв В. В. Модель управління кластером медичного туризму / В.В. Баєв // Вісник Хмельницького національного університету, 2015 - №4. – с. 21- 26
46. Давиденко І.В., Михайлюк О.Л. Механізми державного регулювання кластерної політики у туристичному бізнесі України // Східна Європа: економіка, бізнес та управління, 2019 - № 3(20).
47. Михайлюк О. Л., Сухіна Л.В. Перспективи розвитку медичного туризму в Одеському регіоні / О.Л. Михайлюк, Л.В. Сухіна // Економічні інновації, 2016 - № 62. – с. 408 – 417
48. Медичний туризм у Львові: веб-сайт. URL: <https://medicaltourismlviv.com/> (дата звернення 22.04.2021)
49. Малімон В. В. Медичний туризм як складова регіонального ринку туристичних послуг/ І. М. Вахович, В. В. Малімон // Економічний форум: Науковий журнал. – № 1. –Луцьк: ЛНТУ, 2012. – С. 108–114.

ДОДАТКИ

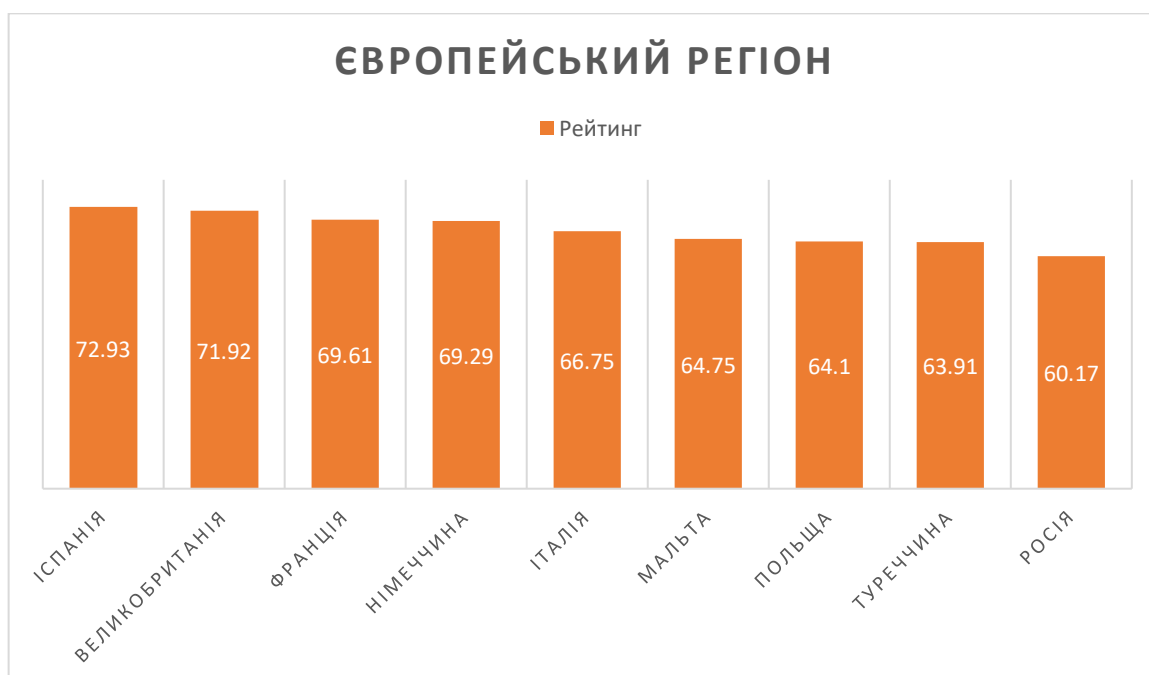
Додаток А

Рейтинг країн Азійсько-Тихоокеанського регіону за індексом медичного туризму в 2020-2021 роках

Додаток Б

Рейтинг країн Європейського регіону за індексом медичного туризму в 2020-2021 роках

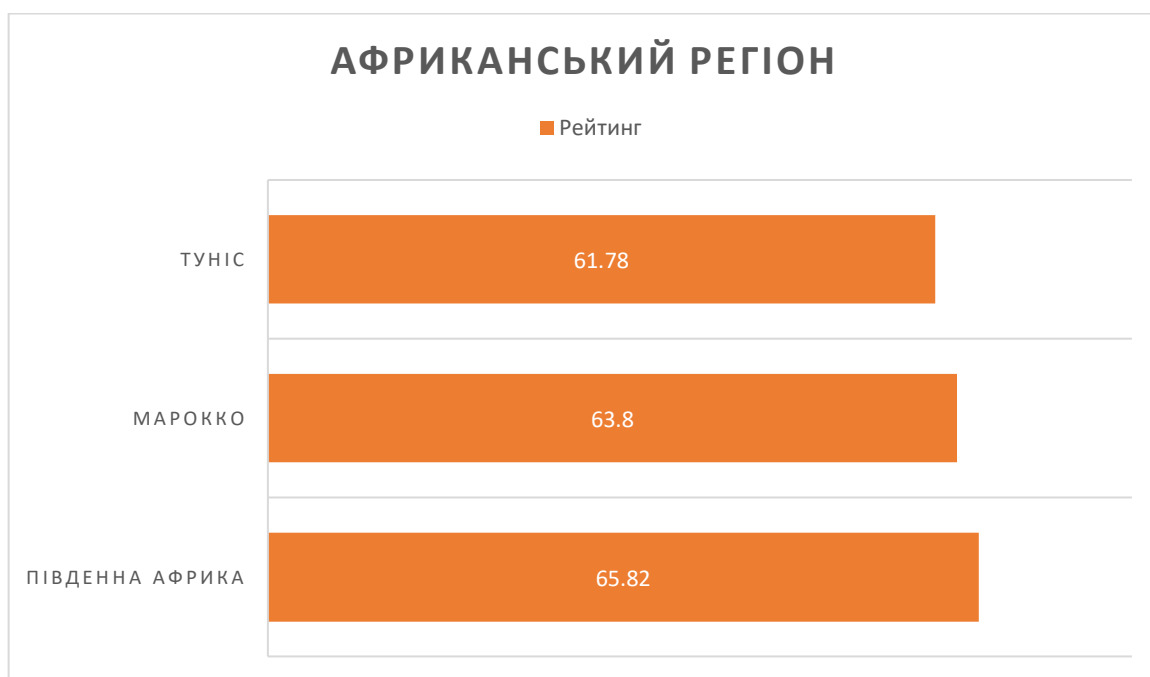
**Рейтинг країн Американського регіону за індексом медичного туризму в
2020-2021 роках**

**Рейтинг країн Близькосхідного регіону за індексом медичного туризму в
2020-2021 роках**

Рейтинг країн Африканського регіону за індексом медичного туризму в 2020-2021 роках

Загальний рейтинг країн за індексом медичного туризму в 2020-2021 роках

